

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут управління, психології та безпеки

Кафедра практичної психології

**ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СТЕРЕОТИПІВ ПОВЕДІНКИ
У ПУБЕРТАТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ**

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти

освітнього ступеня «бакалавр»

Анастасії ЗАРЕМБИ

4 курсу денної форми навчання

спеціальність 053 «Психологія»

ОПП «Психологія»

Науковий керівник:

доктор психологічних наук, доцент

Галина КАТОЛИК

Рецензент:

кандидат психологічних наук, доцент

Олександр КУЦІЙ

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

« ___ » _____ 2023 р., протокол № ___

Т.в.о. завідувача кафедри практичної психології

доктор психологічних наук, доцент

_____ **Євген КАРПЕНКО**

Львів

2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Гендерна рівність і гендерні стереотипи як стандарти бачення у суспільстві.....	6
1.1 Особливості гендерних стереотипів: позитивні аспекти та недоліки?.....	6
1.2 Сучасні гендерні ролі.....	17
РОЗДІЛ 2. Гендерні стереотипи поведінки під час війни.....	22
2.1. Особливості стереотипів поведінки хлопців та дівчат в пубертаті під час війни: практичний аспект.....	22
2.2. Жінки на війні: конструюючи і деконструюючи стереотипи.....	25
РОЗДІЛ 3. Результати емпіричного дослідження гендерних стереотипів під час війни на основі опитування.....	37
3.1. Основні положення опитування та його результати.....	37
3.2 Аналіз основних відповідей щодо гендерних стереотипів при пубертаті під час війни.....	59
3.3 Узагальнення «картини» гендерних стереотипів при пубертаті під час війни.....	62
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Гендерні особливості стереотипів поведінки у пубертаті під час війни є дуже актуальною темою, особливо з огляду на те, як війна впливає на підлітків і їхню поведінку. Під час війни підлітки відчувають великий стрес, що може впливати на їхнє розуміння гендерних ролей та стереотипів.

Статистика показує, що під час війни дівчатка і хлопці можуть по-різному реагувати на стрес. Наприклад, дівчатка можуть бути більш схильні до емоційного стресу та депресії, тоді як хлопці можуть проявляти більшу агресію та небезпечну поведінку. Це може бути пов'язано зі стереотипами, які їм відповідають - дівчатка частіше пов'язують з вразливістю та слабкістю, а хлопці - з силою та агресією.

Крім того, війна може змінити соціальну роль гендеру. Чоловіки можуть бути відправлені на фронт, тоді як жінки залишаються вдома, що може призводити до зміни їхніх ролей в суспільстві та пов'язаних з ними стереотипів. Також, війна може призвести до зміни соціальних норм та цінностей, які впливають на гендерні стереотипи.

Отже, вивчення гендерних особливостей стереотипів поведінки у пубертаті під час війни є дуже важливим з метою розуміння впливу війни на підлітків та розвитку соціальних норм та стереотипів.

Метою роботи є теоретичний аналіз та емпіричне дослідження гендерних особливостей стереотипів поведінки у пубертаті під час війни.

Перед нами поставлені такі задачі:

- визначити базові поняття, такі як «гендерні стереотипи», «гендерна рівність» та «пубертат»;
- дослідити питання гендерної збалансованості при пубертаті у воєнний час;

- вивчити особливості стереотипів поведінки хлопців та дівчат під час війни;
- з'ясувати вплив воєнних дій на психіку людини як такої, а також особливості змін у її поведінці.

Об'єктом дослідження є гендерні стереотипи під час пубертату.

Предметом дослідження є гендерні особливості стереотипів поведінки у пубертаті під час війни.

Гіпотеза дослідження. Сприйняття пубертатних стереотипів під час воєнного часу сприймається набагато «гостріше», ніж в звичайні часи.

Теоретична основа дослідження є синтез феноменологічного та структурно-функціонального підходів.

Для вирішення поставлених дослідницьких завдань було використано низку загальнонаукових методів: аналіз та синтез, системний аналіз, типологізація, порівняння.

Наукова (теоретична) новизна. Розширення та поглиблення уявлення про гендерні стереотипи поведінки, зокрема у пубертаті під час війни.

Практична новизна. Результати та висновки дослідження мають велике практичне значення як для науковців, так і для студентів, а також практичних психологів при проведенні відповідних тренінгів та програм.

Методологія. Основу становить діалектичний метод наукового пізнання соціальних явищ, що дало можливість об'єктивно оцінити сучасний стан наукової розробки та визначити зміст окресленого питання. За допомогою системно-структурного методу проаналізовано сутність досліджуваних категорій та їх предметно-компонентний склад. Метод реконструкції використаний для з'ясування специфіки історичних форм феміністичної ідеології. При розгляді культурологічних прийомів дослідження гендерної рівноправності було використано герменевтичний метод, що дозволяє встановити кореляції між основними культурологічними концептами і соціально значущим змістом феміністських теорій. У роботі застосовувалися також методи порівняльного аналізу та контент-аналізу наукової літератури,

такі як .Батрин Н. В., ВоронаМ. В. , Мельник Т., Виконавець Т. В. Городнова Н. М. і тд.

У дослідженні був використаний наступний методичний матеріал:

- Авторська анкета
- Контент-аналіз наративів
- Соціальне опитування з подальшим аналізом

Опитування проводилося з 1 по 20 березня 2023 року. Опитано 40 користувачів статистичної інформації, діяльність яких пов'язана з різними сферами, а саме: 23 анкети надано та отримано користувачами, які навчаються в університеті, 2 – працюють у громадських організаціях, 9 – працюють у приватних організаціях, 20 – в ін. області.

Серед опитаних 30% чоловіків і 70% жінок. 30% опитаних користувачів були віком 16-18 років, 50% - 19-21 рік, 20% - 22 роки і старше, користувачів молодше 16 років не було. Користувачі статистичної інформації із загальною середньою освітою складають 1,2%, середньою – 13,6%, вищою – 83,3%, вищою з науковим ступенем – 1,9% та жодного. Результати відповідей користувачів на запитання, запропоновані в анкеті для оцінки якості статистичної інформації, розподілилися наступним чином (у % від загальної кількості опитаних користувачів).

Структура роботи послідовно розкриває завдання і загальний зміст. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ І

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ І ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ЯК СТАНДАРТИ БАЧЕННЯ У СУСПІЛЬСТВІ

1.1 Особливості гендерних стереотипів: позитивні аспекти та недоліки

Дослідження ситуації рівності чоловіків і жінок в українському соціальному просторі має міждисциплінарний характер і є предметом аналізу в контексті філософських, історико-культурологічних, економічних, психологічних і соціологічних досліджень, як і проблема гендерної рівності (соціально-культурна) рівність. Сучасна гуманітаристика розглядає концепцію гендеру як типовий розподіл ролей між статями в суспільстві. Наслідками такого поділу є відмінності, що проявляються в політичній, соціальній, культурній, економічній та психологічній сферах життя.

Міждисциплінарні гендерні дослідження з'явилися в академічному дискурсі наприкінці 70-х років минулого століття та включали теоретико-методологічні розробки психологічних, соціологічних, антропологічних, культурологічних та філософських наукових напрямків. Оскільки гендерні дослідження є так званим хронологічним продовженням «жіночих студій», вони звертають увагу на походження та причини нерівності між жінками та чоловіками як в особистій, так і в соціальній сферах. Центральним поняттям категоріального апарату гендерної науки є поняття «гендер», яке відображає соціальну інтерпретацію біологічної статі людини. Це відрізняється від біологічного поділу людини на чоловіків і жінок, які мають різні анатомічні, фізіологічні та гормональні компоненти. Поняття «гендер» підкреслює соціокультурний аспект гендерних відмінностей [1].

Сучасні гендерні дослідження можна поділити на три основні та один псевдогендерний напрями. Відповідно до останнього термін «гендер» вживається як традиційна соціально-демографічна категорія або як синонім

поняття «стать». Таке вживання терміну «гендер» простежується в наукових дослідженнях авторів, які підтримують біодетерміністські погляди. У соціальних, демографічних та економічних дослідженнях зазвичай спостерігаємо не відхилення від сучасних традицій, а навпаки, сприйняття статі як соціально-статевої ролі.

Західноєвропейські та українські соціально-гуманітарні науки:

- тлумачення гендеру як культурної метафори;
- гендер як стратифікаційна категорія, що сполучається з іншими стратифікаційними категоріями;
- соціальне будівництво.

Сексо- та феміністично орієнтовані дослідники при аналізі проблеми статі виділяють три аспекти: біологічний, соціальний та символічно-культурний. Відповідно до останнього, гендер розглядається на епістемологічному та онтологічному рівнях у світлі культурно-символічних рядів. За останніми домінуючими ознаками людина розумна, духовна, божественна, культурна. А жінки мають перевагу в чуттєвій, тілесній, гріховній і природній сферах.

Це створює складний соціокультурний процес, у якому суспільство конструює відмінності в чоловічих і жіночих ролях, поведінці, психічних і емоційних характеристиках, а результатом є соціальна конструкція самої статі. Основним компонентом конструювання гендерних відмінностей є їх поляризація та ієрархічна субординація, згідно з якою чоловіча стать автоматично позначається як первинна та домінантна, а жіноча – як вторинна та підпорядкована.

Прихильники теорії соціального конструювання трактують гендер як організовану модель стосунків між чоловіками та жінками, яка включає не лише міжособистісне спілкування та сімейні стосунки, а й стосунки всередині основних соціальних інститутів суспільства, які визначають і конструюють ці ролі виходячи з двох основних положень:

- соціалізація, система гендерних ролей, розподіл праці, засоби масової інформації є основними чинниками конструювання гендеру;
- свідомої гендерної ідентифікації .

Аналіз гендеру з точки зору його структури дає змогу виявити механізми соціального контролю, які гарантують його існування та процес його створення [2].

В 60-х роках ХХ століття. популярним став статево-рольовий підхід, розроблений американським соціологом Талкоттом Парсонсом. Згідно з його постулатами, поділ ролей на інструментальні (виконують чоловіки) і експресивні (виконують жінки) має глибоко функціональне призначення — створити й підтримувати стабільність соціальної системи. Т. Парсонс стверджує, що такий розподіл ролей є неминучим, оскільки для виконання інструментальних і експресивних функцій необхідна наявність в особистості різного набору якостей, які неможливо гармонійно поєднати в одній людині.

Вчені та соціобіологи активно підтримували та зміцнювали таке тлумачення розподілу гендерних ролей, оскільки вони були послідовниками еволюційної теорії і тому думали про те, що жінки та чоловіки мають різні риси та характеристики під час еволюційного процесу виживання людської раси.

Наступним витком в історії дослідження став соціальний конструктивізм, що панував у 70-х роках минулого століття. Він відкидав теорію статевої ролі, оскільки вона вузько й односторонньо враховує всі аспекти, що впливають на розуміння поняття «гендер» у поясненні соціальної реальності. Соціальна конструктивістська парадигма вперше була запропонована роботою П. Бергера і Т. Лукмана під назвою «Соціальне конструювання реальності». Він активно заперечує біологічну інтерпретацію проявів соціальної нерівності в статусах, можливостях і позиціях, які займають чоловіки і жінки в суспільстві. Американський соціолог Майкл Кімел, який дотримується конструктивістської традиції, стверджує, що гендер як соціальний конструкт формується на трьох рівнях – рівні ідентичності, взаємодії та інститутів. Розглянемо кожен з них докладніше .

- На рівні ідентичності стать перестає бути певною вродженою якістю особистості, що підкреслює її унікальність. Біологічно люди вже народжуються чоловіком і жінкою, і стають ними в соціальному сенсі через соціалізацію, коли вони набувають гендерно-адекватних моделей поведінки та гендерних норм, які допомагають їм стати повноправними членами суспільства, яке підтримує гендер, порядок. Ми не просто не стаємо, а активно беремо участь у процесі його створення та трансформації під час взаємодії з іншими.

- На рівні взаємодії гендер – це ситуативна, контекстна реалізація певних моделей поведінки та патернів, що дозволяє класифікувати індивіда як чоловіка чи жінки в певних соціально визначених рамках.

- На рівні інституцій існування гендеру підкреслюється не в «безгендерному вакуумі», як зазначає М. Кімел, а в рамках гендерно організованих інститутів соціальної реальності, які стосуються підтримки та забезпечення гендерного порядку. Соціальна реальність відтворює систему домінування/підпорядкування та влади/нерівності через гендер [3].

Насправді на розглянутих рівнях створюється і відтворюється багато аспектів, пов'язаних із гендерними відносинами та визначенням становища чоловіків і жінок у суспільстві.

З розвитком соціального мислення стало зрозуміло, що гендер не є єдиним механізмом розподілу суспільних позицій, досягнення домінуючої позиції та володіння владою. Крім того, існують інші аспекти, такі як: раса, клас, сексуальність. Особини розміщені в фіксованій системі координат стратифікації.

На основі його теоретичного аналізу можна зробити кілька висновків. По-перше, гендер, який не мав довгої історії, досить швидко еволюціонував, щоб стати універсальною термінологічною одиницею. По-друге, як несоціальний конструкт він зазнає трансформацій під впливом соціальних, культурних та історичних умов. На жаль, це поняття не є однорідним за своєю природою, а, навпаки, поєднує багато аспектів. У результаті забезпечується «легітимність моральних норм, які наказують жінкам і чоловікам не запитувати, не

сумніватися в статус-кво або навіть думати про те, чому вони чинять так, як є, а не так, як є» [4].

Таким чином, поняття «гендер» відображає як складний соціокультурний процес конструювання суспільством відмінностей між чоловіком і жінкою, так і результат цього процесу – соціальне конструювання гендеру. Сучасні гендерні теорії не заперечують відмінностей між чоловіком і жінкою, а реалізують їх соціокультурну інтерпретацію, зосереджуючи основну увагу на виконанні жінками і чоловіками традиційно відведених їм суспільством ролей.

Як уже зазначалося, вивчення гендеру займає важливе місце в дослідженнях гуманітарної, психологічної та економічної сфер.

Однією з центральних тем у вивченні гендеру є гендерні стереотипи, які розуміються як консенсусні переконання щодо характеристик жінок і чоловіків. Хоча опис змісту гендерних стереотипів може здатися завданням, виконаним десятиліття тому. Зокрема, сьогодні дослідники говорять про перетин гендерних та інших соціальних характеристик, а також про аспект гендерних стереотипів, які використовуються для визначення того, що особи кожної статі повинні, а що не повинні робити.

Гендерні стереотипи ми вважаємо одним із видів соціальних стереотипів, які були окреслені американським дослідником У. Ліппманом у 1922 році як організовані, культурно детерміновані у свідомості людини «світогляди», які економлять зусилля при сприйнятті складних соціальних об'єктів і забезпечують захист. цінності, позиції та права. Сьогодні соціальні стереотипи визначаються як «постійні образи або стійкі уявлення про явища чи людей, характерні для представників тієї чи іншої соціальної групи».

Проблема гендерних стереотипів є однією з тих, які значною мірою стимулювали розвиток жіночих, а потім і гендерних досліджень. Прихильники жіночої рівності, які намагаються пояснити патріархальну структуру суспільства та чому більшість жінок погоджуються зі своїм становищем у ньому, вдаються до пояснень таких значень, як забобони, упередження та стереотипи у своїх дискурсах.

Серед науковців гендерні стереотипи поділяють на три групи.

До першої групи належать стереотипи маскулінності та фемінності або стереотипи маскулінності та фемінності, які можна визначити як якісні стереотипи. Гендерні стереотипи, що належать до цієї групи, характеризують жінок і чоловіків за допомогою певних особистісних, психологічних і соціальних характеристик. Наприклад, за такими критеріями чоловік характеризується як активне творче начало, а жінка як репродуктивне, пасивне, емоційне, залежне.

До другої групи належать рольові стереотипи. Гендерні ролі, як і поведінкові стереотипи, що існують у суспільстві, існують у формі ідей та очікувань, яким мають відповідати всі люди, щоб їх зрозуміти та прийняти. Гендерні стереотипи цієї групи пов'язані із закріпленням соціальних ролей, визначених у сім'ї, професійній та інших сферах. Як правило, жінкам в основному відведені сімейні ролі (матері, домогосподарки, дружини), а професійні — чоловікам [5].

Третю групу складають стереотипи видів діяльності, які відображають соціальні норми, що поширюються на представників певної статі відповідно до сфери професійної діяльності. Як зазначають Т. Парсонс і Р. Блейз у «Природно взаємодоповнюючих статях», існує природна різниця між чоловічими та жіночими ролями в сім'ї та суспільстві. Доля жінки знаходиться у виразній сфері суспільного життя, а сфера діяльності чоловіків — творчість і управлінська праця.

У сучасній українській науковій літературі виділяють такі типи гендерних стереотипів, як: стереотипи маскулінності та фемінності, стереотипи професійної діяльності чоловіків і жінок, стереотипи поєднання сімейних і професійних ролей за статтю, гендерні стереотипи зовнішній вигляд. Під стереотипами маскулінності-фемінності М. Г. Ткалич розуміє нормативні уявлення про поведінкові, психічні, соматичні якості, властиві як чоловікам, так і жінкам. Ці стереотипи характеризуються тим, що наділяють чоловіків логічним мисленням, компетентністю, агресивністю, впевненістю в собі,

здатністю контролювати емоції та думки. Зі свого боку жінкам відведена пасивна роль, емоційність, ніжність, турбота і залежність від інших.

Діяльність, пов'язана з управлінськими та організаційними аспектами, вважається традиційною для чоловіків. Хоча в наш час професійні стереотипи зазнають певних змін, що пов'язано з поступовим проникненням жінок у професійний простір, перерозподілом жінок і чоловіків у гендерно типових сферах, включенням жінок в управлінську сферу.

Наступна група – це стереотипи гендерного поєднання сімейних і професійних ролей. Основною характеристикою цієї групи є те, що вони відображають ідею гендерного розподілу ролей. Ці стереотипи засновані на сімейних ролях жінок і професійних ролях чоловіків. Поширена думка, що якщо чоловік прагне успіху в професійній сфері і побудови кар'єри, то він вважається «нормальним», а «нормальна» жінка, навпаки, вибирає менеджмент, шлюб і народження дітей. Таким чином, ми приходимо до висновку, що на професійну кар'єру жінки, крім кваліфікаційних вимог, впливають такі важливі чинники, як сімейний стан, ймовірність спільного проживання, наявність дітей. Крім того, дуже важливою особливістю професійної діяльності жінок є те, що вони також повинні виконувати домашню роботу, яка потребує сил і часу. Саму роботу по дому можна вважати «другою зміною», яка не оплачується, а максимальною винагородою може бути подяка наших близьких.

Ще одна група складається зі стереотипів, пов'язаних із зовнішністю жінки. Вони відображають критерії привабливості та нормативні приписи гендерної зовнішності. Виділення їх в окрему групу, на нашу думку, пов'язане з тим, що зовнішність є обов'язковим і дуже важливим елементом існування людини. Зовнішність людини поєднує в собі анатомічні, соціальні та функціональні характеристики, які оточуючі сприймають на чуттєвому рівні.

Формування стереотипів зовнішності визначається багатьма факторами. Перш за все, це повинні бути особисті переваги (власні уявлення про красу), чинники, продиктовані індустрією моди та висвітлювані в ЗМІ, Інтернеті,

етнічні та культурні чинники, які спричиняють поділ на «західне» і «західне» . Східні стереотипи зовнішності чоловіків і жінок.

Наступна група пов'язана з ефектами соціальних ролей. Зокрема, до професійних ролей висуваються вимоги, які можуть більш-менш відповідати гендерним ролям.

Тенденція сприймати людей як представників різних соціальних груп була задокументована для різних груп у різних контекстах. Аналізуючи літературу з гендерних питань, ми приходимо до висновку, що вплив такої соціальної категоризації на приписування ознак і характеристик членам певних груп може бути дуже варіативним і залежати від ситуації та контрасту. Наприклад, психологи можуть здатися досить креативними порівняно з фізиками , але набагато менш креативними порівняно з художниками. Крім того, є багато ситуацій, коли психологів навіть не цінують як представників своєї професії просто тому, що їх кваліфікація не актуальна (наприклад, на спортивних змаганнях) або їх зовсім не видно (наприклад, гуляючи на вулиці)[6].

Гендерні стереотипи відображають першорядне значення, яке ми надаємо виконанню завдань, коли оцінюємо чоловіків, і соціальним стосункам, коли оцінюємо жінок. Наполегливість і ефективність розглядаються як показники більшої активності чоловіків , а теплота і турбота про інших розглядаються як ознаки більшої комунікабельності у жінок. Акцент на служінні, а не на турботі, відображається на поведінці чоловіків і жінок і життєвому виборі, який вони роблять. Схильність чоловіків діяти та вірити призводить до більш ризикованих рішень (наприклад, сексуальна поведінка, вживання алкоголю та наркотиків, азартні ігри, водіння), тоді як жінки більш обережні в цих сферах . ролі Соціальні опитування та дані перепису показують, що в 30 індустріально розвинутих країнах існує чітка гендерна сегрегація в професійних ролях, причому в деяких професіях (наприклад, правоохоронні органи) переважають чоловіки, а в інших (таких як догляд за хворими) домінують жінки . країн і культур витрачають більше часу на домашні справи, ніж чоловіки, незалежно

від статусу зайнятості. Крім того, хоча і чоловіки, і жінки готові нести особисті витрати, щоб допомогти іншим, вони схильні це робити. Наприклад, чоловіки частіше беруть участь у рятувальних роботах (вказує агентство), тоді як жінки частіше стають волонтерами в Корпусі Миру (вказує на спільноту).

Виходячи з цього, можна зробити кілька висновків: з одного боку, гендерні стереотипи є певною соціальною нормою, і якщо ти хочеш суспільного схвалення, то підлаштовуєшся під них. По-друге, вони поділяють суспільство на чоловіків і жінок і доручають їм виконувати різні функції. По-третє, вони передають норми маскулінності та фемінності в суспільстві. Нарешті, судячи з того, як йдуть справи, вони виправдовують як жіночу, так і чоловічу поведінку, виправдовуючи водночас нерівність між чоловіками та жінками.

Подолання існуючих гендерних стереотипів і упереджень є складною, комплексною проблемою, яка потребує вирішення в нашому сучасному суспільстві, і ми повернемося до неї в наступній частині нашого дослідження. Підсумовуючи аналіз гендерних стереотипів як соціальних типів, зазначимо, що гендерні стереотипи служать засобом вторинної соціалізації та самоідентифікації, допомагають орієнтуватися в житті. Водночас вони також є перешкодою для самовираження як представниць жіночої статі (переважно), так і чоловічої. У той же час, покладаючись на правильний спосіб діяти, як бути чоловічим чи жіночим, гендерні упередження закривають людям шлях до самовираження, тим самим створюючи внутрішній дисбаланс, який заважає їм бути щасливими та викликає незадоволення його роботою, його сім'я і, зрештою, решту свого життя. Проблема гендерної нерівності та гендерних стереотипів – це насамперед проблема нашого несвідомого мислення [7].

Водночас ми вважаємо, що гендерні стереотипи не потрібно повністю руйнувати, адже, незважаючи на певні негативні моменти, вони багато в чому допомагають чоловікам і жінкам у правильному напрямку. Однак для досягнення справжньої гендерної рівності необхідно спробувати врівноважити гендерні стереотипи на індивідуальному та суспільному рівнях, а також

працювати над зміною та трансформацією прийнятої в суспільстві системи цінностей і норм.

Сьогодні гендерні стереотипи посідають значне місце в різних сферах людської діяльності. Гендерні стереотипи, як правило, пов'язані із зовнішністю та гендерними ролями в суспільстві. Адже багато стереотипів формуються з дитинства через навчання та ігри. Наприклад, для дівчаток більшість речей рожеві, а для хлопчиків сині і більш стримані речі. З дитинства їм вселяють думку про те, що жінки повинні бути ніжними і тендітними, а чоловіки – сильними і не показувати свої емоції на публіці. Пізніше хлопців часто віддають на спорт, а дівчат на танці.

Також зустрічаються в жіночих професіях, наприклад, чоловічі професії включають водія, шахтаря, будівельника та сантехніка. Тоді як сфера послуг і педагогічна діяльність зазвичай розглядається як робота жінок, наприклад, вчителів, кухарів, перукарів, медсестер. Яскравим прикладом є поділ чоловічої та жіночої ролей за принципом інка – захисник, чоловік – мисливець. На основі цього формується уявлення про розподіл сімейних завдань. Кажуть, головний обов'язок жінки - народжувати дітей і влаштовувати свій побут, а чоловіка - забезпечувати грошима і їжею. Але більшість стереотипів формується в залежності від географічних і соціокультурних особливостей суспільства, наприклад, уявлення про жіночність і красу корінних народів Африки можуть відрізнятися від європейських уявлень про ті ж речі. Згідно з Робертом Круксом і Карлом Брауном, стереотип — це узагальнене уявлення про людину на основі її статі, раси, етнічного походження, релігії чи інших подібних критеріїв. Багато стереотипів про сексуальність базуються на уявленнях про природу маскулінності та фемінінності, але дуже важко дати коротке визначення цих двох понять. Коли людина народжується, різниця в поведінці між статями незначна. Однак під час взаємодії з навколишнім середовищем діти засвоюють певні ролі, а пізніше, у період статевого дозрівання, гормональні фактори знову викликають значний зсув у статевій диференціації, ще більше посилюючи відмінності між чоловіками та жінками. Але сама нерепродуктивна

поведінка є винятковою. Однак точність гендерних стереотипів різна, тому, на нашу думку, є багато прикладів, які не завжди відповідають реальному життю та впливають на формування стереотипів: Стереотипи часто перебільшують відмінності між жінками та чоловіками . Адже є багато прикладів, коли жінка більш незалежна від чоловіка; У нашому суспільстві вже склалися певні стандарти оцінки поведінки жінок і чоловіків. Як кажуть, наприклад: «дівчина як дівчина»; Існують різні стандарти оцінки виконання ролі.

Наприклад, якщо батько сам виховує дітей – він герой , а якщо жінка – звичайна мати; Важко перевірити точність багатьох компонентів стереотипів, оскільки не всі риси об'єктивно вимірюються. Таким чином, точність стереотипів важко перевірити, оскільки постійно виявляється схема інтерпретації, яка пояснює поведінку як іншу. Зміст гендерного стереотипу . Змістове розмаїття гендерних стереотипів передають їх варіації. Нижче наведено список основних груп, на які поділяються гендерні стереотипи: Стереотипи жіночності та маскулінності приписуються людям на основі психологічних, соматичних і поведінкових особливостей, характерних для чоловіків і жінок. Маскулінність зазвичай ототожнюють з активно-творчим, культурним началом, а фемінність — з пасивно-репродуктивним, природним началом; Стереотип професійних і сімейних ролей, який також пов'язаний зі статтю.

Вони відносять жіночі основні соціальні ролі до сімейних ролей, таких як мати та домогосподарка, і професійних ролей чоловіків. Жінок прийнято оцінювати за сім'єю і дітьми, а чоловіків - за успіхами в професії. Стереотипи пов'язані з діяльністю чоловіків і жінок. Відповідно до цього, інструментальна сфера - це сфера діяльності людини , де управління є основною діяльністю. Жіноча професія – яскрава сфера діяльності, але найголовніше – виконавський та службовий характер роботи. Підсумовуючи, хочеться підкреслити, що отримання нових знань у цьому плані дає можливість переосмислити та зламати старі стереотипи , що допомагає суспільству по-новому поглянути на усталені норми та правила сексуальної поведінки та переглянути своє

ставлення до сексуальна поведінка. Усунення гендерних стереотипів веде до гармонійного розвитку стосунків між чоловіком і жінкою та створює сприятливі умови для їхнього партнерства.

1.2 Сучасні гендерні ролі

Рівноправна участь жінок і чоловіків в усіх сферах життя суспільства і держави є важливою умовою і запорукою становлення демократії в Україні та її європейської інтеграції. Розробка та регулювання державної політики з питань гендерної рівності здійснюється відповідно до міжнародних зобов'язань та законодавства України.

Яким би не було людське суспільство, воно складається з двох найбільших категорій людей – чоловіків і жінок. І в культурі кожного суспільства є норми, моделі поведінки, традиції, що передаються з покоління в покоління, уявлення про те, якими повинні бути чоловіки і жінки, які соціальні ролі вони повинні виконувати.

Біологічно детерміновані лише деякі ролі: вагітна жінка, мати, годувальниця, донька, дружина, бабуся тощо – у жінок і генетично батько, чоловік, син тощо – у чоловіків. Усі інші соціальні ролі визначаються соціокультурними, а не біологічними факторами. Іншими словами, доглядати та навчати дітей, прати, прибирати, готувати, шити, плести, виконувати секретарську роботу, забивати цвяхи, ремонтувати, видобувати вугілля, робити наукові відкриття та піднімати тяжкості може будь-хто, незалежно від біологічної статі.

Між статями завжди існував традиційний у патріархальному суспільстві розподіл праці: жінка — мати-вихователька, господиня, піклувальник; чоловік — годувальник сім'ї, захисник, постачальник засобів до існування. У наш час прийнято вважати, що жінка працює поза домом, переважно в гармонії з домашньою роботою та сімейними ролями, а чоловік – працівником, керівником і менеджером поза домом. Відповідно до таких уявлень, чоловіків

зазвичай оцінюють за їхньою роботою та професійними успіхами, а жінок – насамперед за наявністю сім'ї та дітей. Такі узагальнені уявлення про те, якими є чоловіки і жінки і що вони повинні робити, називаються гендерними стереотипами. Часто можна почути, що жінки надто емоційні та нездатні раціонально мислити, щоб бути лідерами та менеджерами, а чоловікам не вистачає чуйності та терпіння, щоб піклуватися про маленьких дітей. Оцінка ґрунтується на тому, що ця особа є чоловіком/жінкою, який має такі чи такі якості, прийнятні/неприйнятні для тієї чи іншої діяльності [8].

Більшість звичайних людей вважають, що гендерні відмінності в поведінці, соціальних ролях і рисах особистості зумовлені біологічними відмінностями між статями, тобто наслідками, закладеними природою.

Дослідження, проведені в 20-му столітті західними вченими-антропологами, соціологами і психологами, поставили під сумнів такі твердження.

Основою формування гендерних ролей став розподіл праці за статевою ознакою, критерієм якого, на думку деяких дослідників, була значною мірою біологічна здатність жінки до дітонародження, і вона залишається такою, хоча потреба в такій основі адже поділ праці давно зник у сучасних суспільствах.

Багато жінок не мають дітей, інші мають, але при цьому працюють поза домом, чоловіки вже не мисливці та воїни, не єдині годувальники в родині. Але традиційна гендерна ідеологія відтворюється, що має негативні наслідки:

- обмежені можливості самореалізації, вибору моделей і способів поведінки, видів професійної діяльності, професійного просування,
- економічні, політичні та соціальні можливості людей не виправдано звужуються.

Чоловіки набагато рідше мають близькі та емоційні стосунки з дітьми, батьками та друзями через традиційне гендерне табу на чоловічі емоції. На соціальному рівні декларовані права та можливості особистості реально не виконуються, незалежно від статі, порівняно з чоловіками жінки мають

нерівний доступ до соціальних статусів, ресурсів, привілеїв, престижу та влади[9].

Суспільство втрачає значний потенціал у власному розвитку, обмежуючи можливість самореалізації людей за статевою ознакою та їх участь у прийнятті суспільно важливих рішень .

Стереотип — це набір спрощених узагальнень про групу індивідів, що дозволяє розділити членів групи на певні категорії та сприймати їх як шаблони відповідно до очікувань щодо поведінки людей, що належать до певної категорії.

Гендерні стереотипи можна розділити на три групи:

1. Стереотипи фемінності - нормативні уявлення про соматичні, психічні та поведінкові особливості, характерні для чоловіків і жінок. Чоловіки компетентні, домінантні, незалежні, агресивні, впевнені в собі, схильні мислити логічно та вміють контролювати свої почуття. Жінки більш пасивні, залежні, емоційні, турботливі та ніжні.

2. Стереотипи щодо змісту праці: для жінок традиційними вважаються управлінська та службова діяльність, для чоловіків інструментальна, творча, управлінська.

3. Стереотипи, пов'язані з консолідацією професійних і сімейних ролей: професійні ролі - головні для чоловіків і сімейні для жінок .

Негативним проявом цих стереотипів є те, що одна й та сама подія трактується й оцінюється по-різному залежно від статі учасника події, коли на основі окремого випадку робляться узагальнені висновки (наприклад: «Я сказав жінці не сідати за кермо».автомобіль»).

Крім того, жінки, які розкривають свої здібності та хочуть використати свій потенціал, часто стикаються з традиційними уявленнями оточуючих про місце жінки в суспільстві та, можливо, зі своїми власними уявленнями як особистості. Для чоловіків у всіх сферах життя необхідні стандарти успіху, яких часто неможливо досягти, які викликають стрес і призводять до

компенсаторних реакцій: обмеження емоцій, нав'язливе бажання змагатися тощо.

Крім того, негативні прояви гендерних орієнтацій і стереотипів можуть стати проявами сексизму, тобто індивідуальних упереджених настанов і дискримінаційної поведінки щодо представників певної статі[10].

У зв'язку з цим виникають проблеми самореалізації жінок і чоловіків. У жінок виникає «страх успіху», коли, наприклад, розумні і талановиті дівчата прагнуть (часто несвідомо) здаватися безпорадними і менш розумними, дотримуючись правила «бути на два кроки від чоловіка», щоб жінки не зникли «вважаються». справжній" У чоловіків це "страх невдачі", особливо в професійній кар'єрі, бажання бути "справжніми" чоловіками.

За формулою здорової гендерної реалізації: статі доповнюють одна одну, кожна людина має свої переваги, незалежно від статі, і не намагається замінити чи розділити. особа іншої статі, щоб отримати схвалення інших.

Висновок до розділу I

У розділі розглядалися питання, пов'язані з гендерною рівністю та гендерними стереотипами, що є важливими стандартами бачення у суспільстві, які впливають на сприйняття та поведінку людей. Гендерна рівність - це принцип, згідно з яким усі люди повинні мати однакові права, можливості та повагу незалежно від їхньої статі. Гендерні стереотипи - це загальні уявлення про соціальні ролі, поведінку та характеристики, які пов'язуються зі статтю.

Гендерні стереотипи можуть бути шкідливими, оскільки вони можуть призводити до дискримінації та обмеження можливостей людей на основі їх статі. Наприклад, стереотип, що жінки не підходять для певних професій або їм потрібно виконувати певні домашні обов'язки, може обмежити можливості жінок в суспільстві.

Гендерна рівність і гендерні стереотипи також впливають на те, як люди бачать себе та інших. Вони можуть формувати уявлення про те, які ролі та

характеристики пов'язуються зі статтю та які ролі вважаються прийнятними для чоловіків та жінок. Наприклад, стереотип, що чоловіки повинні бути сильними та безстрашними, а жінки - чутливими та зворушливими, може впливати на те, як люди бачать себе та інших.

З іншого боку, гендерні стереотипи — це усталені уявлення про те, як поведуться чоловіки та жінки, які ролі вони відіграють у суспільстві та якими характеристиками повинні володіти. Ці стереотипи можуть бути позитивними чи негативними, але в обох випадках вони можуть обмежувати вибір людей залежно від їхньої статі.

Стандарти погляду в суспільстві впливають на те, які гендерні ролі та стереотипи вважаються прийнятними чи неприйнятними. Наприклад, якщо в суспільстві існує переконання, що високооплачувана робота повинна бути доступна лише чоловікам, це може обмежити кар'єрні можливості жінок. Навіть якщо певні стереотипи щодо жінок чи чоловіків вважаються нормальними, це може призвести до стигматизації тих, хто не відповідає цим стереотипам.

Отже, гендерна рівність та гендерні стереотипи є важливими стандартами бачення у суспільстві, які впливають на сприйняття та поведінку людей. Гендерна рівність і гендерні стереотипи – це два поняття, пов'язані з уявленнями про ролі та поведінку чоловіків і жінок у суспільстві. Гендерна рівність передбачає рівні права, можливості та обов'язки чоловіків і жінок у всіх сферах життя. Це означає, що кожна людина, незалежно від статі, має право на рівний доступ до освіти, роботи, охорони здоров'я та інших ресурсів.

РОЗДІЛ II

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СТЕРЕОТИПІВ ПОВЕДІНКИ У ПУБЕРТАТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

2.1. Особливості стереотипів поведінки хлопців та дівчат в пубертаті під час війни: практичний аспект

Нове дослідження показало, що гендерні норми негативно впливають на психічне здоров'я хлопчиків і дівчаток у всьому світі, особливо під час війни. Згідно з новим дослідженням у *Journal of Adolescent Health*, молоді люди підкоряються гендерним стереотипам, щоб вписатися в них і отримати соціальний статус, що загрожує прогресу в галузі гендерної рівності в усьому світі. Серія досліджень є частиною більшого Глобального дослідження раннього підліткового віку Джона Гопкінса (GEAS).

Міжнародна мережа дослідників провела поглиблені дослідження понад 10 000 хлопчиків і дівчаток віком від 10 до 14 років у Китаї, Демократичній Республіці Конго, Індонезії, Еквадорі та Бельгії, щоб зрозуміти, як працюють гендерні стереотипи. через різні культури та життєвий досвід.

«Підлітковий вік — це вікно можливостей, коли молоді люди переоцінюють свою ідентичність і поведінку та протистоять певним гендерним стереотипам, які, на жаль, можуть бути дуже шкідливими», — сказав д-р Роберт Блум, керівник GEAS, у прес-релізі для Global Citizen.

Гендерні стереотипи, які зберігаються через сегрегацію хлопчиків і дівчаток під час статевого дозрівання, сприяють значним наслідкам для здоров'я, включаючи насильство, віктимізацію та депресію. дослідження GEAS, пояснив прес-реліз. Поділ хлопчиків і дівчаток на гендерні соціальні світи збільшує їхню схильність до різноманітних проблем, пов'язаних із факторами ризику для здоров'я. Дослідження понад 3200 індонезійських молодих людей показало, що хлопчики частіше, ніж дівчата, повідомляють про недбалість батьків або свідчать про домашнє насильство. Дослідження пов'язують відсутність повідомлення про таку поведінку з вищим ризиком насильницьких зіткнень з однолітками.

«Хлопчики, які були соціалізовані, щоб відповідати традиційним ідеологіям маскулінності, можуть демонструвати це через насильство», — сказала доктор АстаРамає, дослідник GEAS і провідний автор дослідження[13].

У той же час молоді люди, які живуть у зруйнованій війною Україні, які засвоїли гендерні стереотипи, що сприяють маскулінності та знецінюють жіночність, частіше повідомлятимуть про симптоми депресії у дорослому віці. Крім того, депресія була набагато вищою серед молодих жінок.

Молоді дівчата вже перебувають у не вигідному становищі порівняно з хлопцями, коли справа доходить до отримання освіти, а ті, хто страждає на депресію, можуть відчувати втрату інтересу та слабку концентрацію, що значно впливає на їхню успішність, впевненість у собі та самооцінку, ускладнюючи навчання. вперед.

Рання юність (14-19 років) є одним із найбільш критичних періодів розвитку людини, оскільки здоров'я та благополуччя в цьому віці впливають на траєкторії здоров'я з наслідками на все життя. У той час підлітковий вік (вік 10-14 років) вважається одним із найздоровіших періодів життя, це також перехідний період, у якому навчаються багатьом здоровим патернам?. Однак це було здебільшого проігноровано. Щоб усунути цю прогалину, група з шести дослідників зустрілася в Дакарі, Сенегал, восени 2011 року, щоб почати концептуалізацію дослідження, зосередженого на ранньому підлітковому віці. Роком раніше Всесвітня організація охорони здоров'я скликала комітет експертів, щоб конкретно визначити пріоритети здоров'я підлітків; а суттєвим недоліком було визначено відсутність досліджень раннього підліткового віку. У Дакарі гендерна нерівність та її вплив на сексуальне та репродуктивне здоров'я стали головними пріоритетами. Протягом наступних майже 4 років первинна група країн, які співпрацюють, зросла до 15 із п'яти континентів (Еквадор, Болівія, Бельгія, Шотландія, США, Південна Африка, Малаві, Кенія, Демократична Республіка Конго, Буркіна-Фасо, Нігерія, Єгипет, В'єтнам, Китай та Індія).

У той час було мало розуміння або попередніх досліджень щодо того, як концептуалізувати або виміряти ключові конструкції, пов'язані з гендерними нормами, стосунками, сексуальністю та розширенням можливостей у ранньому підлітковому віці. Ця спеціальна програма, заснована на голосах молодих людей і батьків, охоплює наскрізну тему цих переходів з різних місць і континентів[14]. Які тези ми можемо віділити:

1.

Міф панування: Глобальні сили зі шкіл, батьків, медіа та самих однолітків зміцнюють домінуючий міф про те, що дівчата вразливі, а хлопчики сильні та незалежні. Навіть на сайтах, де батьки визнають вразливість своїх синів, акцент робиться на захист їхніх дочок.

2.

Дівчата-підлітки є втіленням сексу та сексуальності: у всьому світі, хлопців-підлітків сприймають як хижаків, а дівчат – як потенційних цілей і жертв. Повідомлення на кшталт «не сиди так», «не одягай це», «не розмовляй з ним», «хлопці руйнують твоє майбутнє», сприяють гендерній владі та впливу, одночасно сприяючи гендерній сегрегації для збереження сексуальності дівчат. У деяких місцях дівчата засвоюють ці норми навіть більше, ніж хлопчики.

3.

Прикривайся та тримайся подалі: через уявлення дорослих про сексуальну вразливість жінок мобільність дівчат майже скрізь набагато обмеженіша, ніж хлопчиків. Як зазначила одна дівчина в Ассуті, Єгипет, «дівчина не може виходити, як хоче, тому що вона дівчина, і якщо дівчина повертається додому пізно, її батьки кричатимуть на неї, але це нормально для хлопця».

4.

Хлопчики в біді: через занепокоєння дорослих щодо їхньої сексуальної вразливості, дівчатам постійно кажуть триматися подалі від хлопчиків, а якщо вони цього не роблять, їх карають покаранням, соціальною ізоляцією, сексуальними чутками та натяками. На цю ситуацію скаржаться як хлопці, так і

дівчата. У дитинстві вони гралися разом і дружили, але тепер, коли наближається статево дозрівання, ця дружба вже не є законною.

5.

І хлопці, і дівчата знають про гендернонеконформних однолітків: молоді люди (а також деякі батьки) говорили про однолітків, чий інтереси, зовнішній вигляд, одяг та/або зовнішній вигляд були більш типовими для протилежної статі, ніж для їх власної. На таку молодь застосовувалися значні санкції та тиск, щоб вони відповідали гендерно прийнятній поведінці; а наші кількісні дані показують, що хлопчики навіть менш терпимі до таких однолітків, ніж дівчатка.

Гендерні норми та переконання важливі як для дівчат, так і для хлопців, особливо під час війни. Наслідки для дівчат у багатьох частинах світу включають дитячі шлюби, передчасну відставку, вагітність, ризик зараження ВІЛ та інфекціями, що передаються статевим шляхом, вразливість до насильства та депресію. Але всупереч поширеній думці, хлопчики не залишаються неушкодженими. Через ці переважаючі норми вони залучаються та стають жертвами фізичного насильства набагато частіше, ніж дівчата; вони частіше гинуть внаслідок ненавмисних травм, більш схильні до зловживання психоактивними речовинами та суїциду; і їх очікувана тривалість життя в дорослому віці коротша, ніж у жінок. Такі відмінності соціально не біологічно обумовлені. Коли молоді люди стають чоловіками та жінками, вони взаємодіють один з одним і розвивають власні гендерні уявлення про те, що означає бути хлопчиком чи дівчинкою[15]. Цей процес можна повернути назад шляхом просування гендерних підходів, які можуть покращити добробут хлопчиків і дівчаток-підлітків у короткостроковій і довгостроковій перспективі.

2.2 Жінки на війні: конструюючи і деконструюючи стереотипи

Повномасштабне російське вторгнення зміцнило стереотип про те, що чоловіки – захисники, а жінки – захисниці. В основному мобілізуються

чоловіки, а більшість жінок виїжджають за кордон з дітьми. І цей контраст дехто використовує, щоб знецінити боротьбу за можливості жінок. На кухнях, у компаніях, у фейсбуці часто можна почути думки (і їх часто формулюють самі жінки): «хочеш рівних прав – іди на фронт», «які можливості втрачаєш, якщо сидиш у Польщі, в теплі». «З комфортом?». Це дуже неповажно[16].

У збройних силах нараховується майже 60 000 жінок, що є найбільшою кількістю серед військових НАТО. У бойових діях беруть участь 5 тисяч жінок. На жаль, двоє з них були нагороджені посмертно. Це Інна [HYPERLINK "https://nv.ua/ukr/dnipro/na-dnipropetrovshchini-poproshchalisya-z-innoyu-derusovoyu-50241973.html"](https://nv.ua/ukr/dnipro/na-dnipropetrovshchini-poproshchalisya-z-innoyu-derusovoyu-50241973.html) Дерусова [HYPERLINK "https://nv.ua/ukr/dnipro/na-dnipropetrovshchini-poproshchalisya-z-innoyu-derusovoyu-50241973.html"](https://nv.ua/ukr/dnipro/na-dnipropetrovshchini-poproshchalisya-z-innoyu-derusovoyu-50241973.html), перша жінка, яка стала Героєм України, та Катерина Ступницька, яка теж стала Героєм України. Обидва були військовими лікарями.

На мою думку, доповідачі в публічних дебатах повинні якомога більше наголошувати на тій ролі, яку українські жінки активно виконували у 2022 році, як на дипломатичному фронті, так і на звичайному – в армії. Я вважаю неприпустимим, якщо хтось наважується говорити, що українки «охолоджуються» за кордоном. Це не так. Тому що українки, які виїжджають до Європи та Північної Америки, привертають найбільше уваги до теми війни в Україні. Вони організовують акції та протести під жовто-блакитними прапорами, розповідають іноземцям про злочини росіян, вони волонтери.

А на початку Великої війни, коли більшості чоловіків не дозволяли виїжджати за кордон, жінки вели переговори з іноземними політиками та світовими лідерами та займалися адвокатською діяльністю. За моїми спостереженнями, зараз ставлення до українських жінок змінюється на краще. Для світу сьогоднішня українка – боєць, волонтер, дипломат. На жаль, у нас ще багато роботи в країні.

Особливо в українському парламенті ще багато потрібно зробити щодо питання гендерної рівності. Хоча після 2019 року у Верховній Раді жінки склали 20%. Це найвищий показник за всі роки незалежності. Але за оцінкою

Міжпарламентського союзу, з таким відсотком і 84 представницями Україна посідає 111 місце у світі за відсотком жінок у парламенті. За цим показником нас випереджають країни зі значно нижчим ВВП на душу населення та соціально-економічним розвитком, а також менш демократичні держави. Водночас у нашому парламенті жінки займають більше керівних посад, ніж чоловіки. Серед 84 депутатів Верховної Ради у нас є віце-президент, три співголови групи чи фракції та п'ять голів комітетів. Це майже 11%. Серед 321 чоловіка, хоча номінально керівників більше, вони складають 8,5% від загальної кількості[17].

Для мене це дуже цікаве спостереження. З нього можна зробити різні висновки. Припустимо, наприклад, що представниці жіночої статі більш активні в стінах парламенту. У той же час дослідження показують, що більша представництво жінок робить парламент більш соціально орієнтованим і менш схильним до корупції. Я впевнена, що якщо у нас буде 48% жінок у Верховній Раді, то ми матимемо парламент, який прийматиме кращі рішення, буде більше фахових дебатів і кращих законопроектів. Тому дуже важливо зберегти 40% гендерну квоту, запроваджену останньою редакцією Виборчого кодексу України.

Жінки та війна – це тема, яка часто супроводжується стереотипами. Нижче наведено деякі з найпоширеніших стереотипів про жінок і війну:

- Жінки не можуть бути солдатами: цей стереотип, ймовірно, виник через те, що раніше жінкам забороняли служити в армії. Однак сьогодні жінки можуть вільно вступати в армію та брати участь у бойових діях.
- Жінки – слабка стать: цей стереотип бере свій початок ще з давніх часів, коли жінки займалися дітьми та домашніми справами. Однак це не означає, що жінки не можуть бути сильними і придатними до військової служби.
- Жінки потребують захисту: цей стереотип зазвичай асоціюється зі стереотипом жіночої слабкості. Однак жінки можуть бути ефективними борцями та захищати себе та інших.

- Жінки страждають від війни більше, ніж чоловіки: цей стереотип часто виникає через те, що жінки та діти є найбільш уразливими під час війни. Проте не слід використовувати це для того, щоб применшувати значення страждань, яких пережили люди під час війни.

Ці стереотипи можуть негативно вплинути на ставлення до жінок на війні та призвести до дискримінації та зменшити можливості жінок служити в армії. Тому важливо зламати ці стереотипи та дозволити жінкам брати участь у військових діях нарівні з чоловіками[18].

З огляду на те, що жінки виконують військову роль, вони часто стикаються з додатковими проблемами та стереотипами. Ось ще кілька стереотипів про жінок і війну:

- Жінки не можуть народжувати дітей і не можуть брати участь у війні: цей стереотип, ймовірно, виник через те, що вагітні жінки не можуть брати участь у бойових діях. Однак це не означає, що жінки, які виношують дітей, не можуть брати участь у війні. Багато жінок-військовослужбовців мають дітей і знаходять способи забезпечити їхній нагляд і турботу.
- Жінки не можуть бути лідерами на війні: цей стереотип походить від стереотипу, що чоловіки краще керують і командують. Однак багато жінок в армії успішно керують своїми підрозділами та забезпечують успішне виконання завдань.
- Жінки не можуть бути воїнами-медиками: цей стереотип склався тому, що жінок зазвичай призначали медсестрами та лікарями. Проте багато жінок-військовослужбовців успішно виконують роль бойових медиків, надаючи медичну допомогу та рятуючи життя на полі бою.
- Жінки більш уразливі до сексуального насильства під час війни: цей стереотип, схоже, виник через те, що солдати-жінки можуть бути жертвами сексуального насильства з боку своїх власних солдатів.

З 2014 року збройні сили України суттєво змінилися. Поштовхом до змін стала анексія Криму та агресія Росії на сході України. Події показали, що українська армія не готова вести повномасштабні бойові дії проти регулярної

армії противника. Відтоді щороку в збройних силах проводяться реформи, які охоплюють усі сфери – озброєння, організацію, обмундирування, харчування. Проте реформи щодо становища жінок в армії почалися лише у 2016 році. Тоді спеціальним наказом Міністерства оборони України було збільшено кількість жіночих посад. У 2018 році набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав та рівних можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах та інших військових формуваннях». Закон покликаний офіційно закріпити рівноправність чоловіків і жінок в армії – перелік посад розширено ще більше, і відтепер жінки можуть бути розділені на повсякденну форму[19].

До повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Збройних силах України служило 32 659 жінок. Тобто жінки становили сьому частину складу ЗСУ 24 лютого, однак їх помітність залишалася низькою. У цій статті йдеться про те, як змінилася політика держави щодо збройних сил за 30 років незалежності України, з якими викликами зіткнулися жінки після повномасштабного вторгнення та чи вирішуються вони сьогодні.

Неможливо аналізувати становище жінок у збройних силах незалежної України без загального уявлення про те, що відбувалося зі збройними силами до 2014 року. Після розпаду Радянського Союзу українська армія дуже змінилася. У 1991 році це були грізні збройні сили, які Україна отримала у спадок від Радянського Союзу. 24 серпня 1991 року три загальновійськові і дві танкові армії, корпус, чотири повітряні армії, окрема армія ППО, ракетна армія, Чорноморський флот, дві одиниці системи попередження про ракетний напад, 6,5 тис. танків, 7 тис. бронетанкових на території України дислокувалися 1500 літаків, 350 кораблів, 1272 ядерні боєголовки МБР, 2500 одиниць тактичної ядерної зброї та близько 900 тис. особового складу[20].

На початку незалежності українська армія була однією з найсильніших у світі. Однак після розпаду Союзу керівництво держави під тиском західних країн вирішило відмовитися від ядерної зброї, і до 1996 року Україна стала

повністю без'ядерною державою. Починаючи з 2000-х років, в рамках домовленостей з ЄС і НАТО Україна реалізувала низку програм утилізації та знищення зброї. З 2010 по 2013 роки на оборону витрачалося не більше 1% бюджету, постійно скорочувався кількісний склад Збройних сил. У 2013 році військовослужбовець-контрактник отримував 1700 гривень, а середня зарплата по країні становила 2700 гривень. Корупція та кумівство, дуже поширені в армії, не сприяли престижу збройних сил. Тоді рівень довіри до армії коливався в межах 30-35%.

Соціолог Ганна Гриценко проаналізувала становище жінок в армії пострадянської України у своєму дослідженні «Гендер в деталях» у жовтні 2019 року. За словами експерта Наталії Дубчак, на яку спирався Гриценко, жінки служили в Збройних силах України з 1991 року, але зазвичай були дружинами, доньками та іншими родичами солдатів. Однак з кожним роком кількість жінок-військовослужбовців збільшувалася, особливо серед офіцерів. Наприклад, якщо у 2001 році жінки-офіцери становили 0,7% усіх офіцерів, то у 2006 році – 2,25%. Як відразу зазначила фахівець, причина цього в тому, що чоловіки не хотіли йти на низькооплачувані посади.

У своєму дослідженні Ганна Гриценко зазначила, що структура і логіка армії не змінилися з радянських часів, тому жінки очікували відведення до службових і неавторитетних ролей. Стереотип існування «чоловічих» і «жіночих» професій, який активно розвивався в Радянському Союзі, зберігався і після здобуття Україною незалежності. В Україні досі діють дві статті Кодексу законів про працю, які забороняють жінкам виконувати важкі та нічні роботи. На практиці це призводить до того, що жінки виконують таку роботу нарівні, але без офіційного працевлаштування, а тому часто отримують нижчу заробітну плату.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 14 жовтня 1994 року «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими жінки з відповідною кваліфікацією можуть бути взяті на військовий облік», жінки в цей період отримували військово-облікові спеціальності. Сфери знань були

поділені на сім категорій: «Медичні науки», «Комунікації», «Комп'ютерні технології», «Оптичні та акустичні вимірювальні та метрологічні прилади», «Картографія, топографія, фотограмметрія та аерофотознімання», «Поліграфія», «Фільм Радіомеханіка». Тобто жінка ні в якому разі не могла претендувати на військову посаду. Залишилася лише одна робота кухаря, швачки чи лікаря[22].

Патріархальність українського суспільства безпосередньо позначалася на армії. У 2013 році видання «Українська правда» цитувало результати дослідження компанії Research&BrandingGroup, яке охопило всі регіони України. Респонденти та респондентки мали описати характерні риси українців та українок. Говорили, що чоловіки володіли такими характеристиками: мужність і сила, здатність до пошуку їжі, розум і кмітливість. У жінок переважали владність, зовнішня привабливість, образ берегині домашнього вогнища. Іншими словами, ставлення до жінки було суто патріархальним. Оскільки національна оборона є закритою та бюрократичною структурою, особливо до 2014 року, таке ставлення було максимально концентрованим.

2014 рік став ключовим для України, коли відбулися кардинальні зміни практично в усіх державних і суспільних сферах. Українська армія здебільшого виявилася неготовою до анексії Криму та втягнення Російської Федерації у війну на сході України. Тому в країні зародилися потужні добровільні та волонтерські рухи, в яких помітну роль відігравали жінки. За словами заступника міністра оборони Ганни Маляр, у 2014 році її відомство зафіксувало перший стрибок – збільшення кількості жінок у Збройних силах. Другий – у 2022 році, після повномасштабного вторгнення РФ. Тобто жінки теж гостро реагували на загрози державі та військову агресію, незважаючи на те, що патріархальний образ воїна, яким може бути лише чоловік, залишається актуальним.

Жінки вступали до добровольчих батальйонів, пішли добровольцями, були мобілізовані до лав збройних сил. Харків'янка і дивна жінка Аліна Шевченко була мобілізована в армію в 2015 році, служила в бойовій частині,

потім підписала контракт, а зараз працює в командуванні, займаючись реєстрацією призовників. «Тоді це був для мене не дуже свідомий вибір, але з часом я зрозумів, що таке російсько-українська війна. І я зрозумів, що своє місце в армії», – каже він.

У 2014 році волонтер Яна Зінкевич заснувала медичний батальйон «Госпітальєри» – найвідоміший добровольчий медичний батальйон, який брав участь у найзапекліших боях періоду 2014-2016 років. За весь час існування батальйону, до повномасштабного вторгнення РФ, медики врятували 2750 бійців, а Зінкевич був нагороджений державним орденом «За заслуги» III ступеня.

Проте жінки все ще стикаються з проблемами. У 2015 році у відповідь на виклики, які постають перед жінками, був створений рух «Невидимий батальйон», серед засновників якого є авіаскаут Марія Берлінська. Вони ініціювали скасування закону, який не дозволяв жінкам служити в армії. Однією з головних проблем, на яку вказали жінки, є «скляна стеля», яка залишилася у військових. Іншими словами, незважаючи на те, що у 2018 році посади, заборонені для жінок у збройних силах, були остаточно та законодавчо скасовані, перешкоди на практиці залишилися[23].

«Ми розраховували, що ситуація вирівняється і жінок уже призначатимуть на бойові посади, які реально є, а не адміністративно-допоміжним персоналом», – каже керівник організації «Інсайт» Олена Шевченко. — Проте таких випадків ще багато. Зазвичай це залежить від конкретного керівництва цього батальйону. Деякі з командирів взагалі не знають, що жінок можна нагороджувати й по-іншому. Тому головна проблема в тому, що є закони, про які люди не знають і які не виконуються».

Це підтверджує Христина Кіт, голова ГО «Союз жінок-юристів України «ЮрФем»». За її словами, навіть після повномасштабного вторгнення в ГО надходять звернення про відмову в присвоєнні та підвищенні офіцерських звань.

У січні 2019 року тодішній віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Іванна Климпуш-Цинцадзе заявила, що за кількістю жінок збройні сили України прирівнюються до армій НАТО: «Зараз 10,6% наших збройних сил становлять жінки. Це дуже близько до середнього показника по арміях НАТО, який становить 10,9%, однак вимірювати лише кількісними показниками некоректно. НАТО підтримує посилення ролі жінок в організаційній структурі. Жінки займають відповідальні посади в країнах Альянсу - від керівника Генштабу до міністра оборони країни. В історії України лише три жінки-генерали. У 2018 році першою стала начальник Департаменту військової охорони здоров'я СБУ Людмила Шугалей. Українка отримує звання генерал-майора медичної служби. У 2020 році Володимир Зеленський присвоїв звання генерал-майора співробітниці СБУ Юлії Лапутиній, а у 2021 році першій жінці бригадного генерала, командувача Медичними силами Збройних Сил України Тетяна Остащенко з'явилася в лавах ЗСУ. Сили України[24].

У жовтні 2021 року Інститут масової інформації провів дослідження і виявив, що ЗМІ майже не згадують у своїх матеріалах жінок-військових. Якщо майже в усіх матеріалах про армію чи війну згадувалися чоловіки, то жінки – лише в 5%. Нині поширилося матеріалів про жінок, які воюють на фронті нарівні з чоловіками. ЗМІ наголошують на важливості та помітності жінок у збройних силах. Важливо, що ці матеріали загалом не містять побутового сексизму, із загальним стереотипом: «на війні не місце жінкам». Наприклад, ще у 2019 році на сайті «Факти» з'явився матеріал про жінок, які працюють в ізраїльській армії під назвою «Війна з жіночим обличчям: як найкрасивіші жінки служать в ізраїльській армії». Короткий огляд матеріалів після 24 лютого 2022 року показує, що терміни «прекрасна стать» чи «слабка стать» більше не вживаються.

Цьому значною мірою сприяли зміни в символічній сфері: у 2021 році назву Дня захисника України було змінено на День захисника та захисниць України – державне свято України, яке відзначається 14 жовтня. Президент

Володимир Зеленський звертається до захисників, волонтерів, хлопців і дівчат на фронті. Цю традицію перейняли ЗМІ та інші офіційні особи. Гарний тон задає використання форм жіночого роду.⁸ березня 2022 року правоохоронні органи опублікували пости, в яких, всупереч попереднім традиціям, не обіцяли захищати жінок, а натомість відзначали службу жінок у цих структурах.

Як і в 2014 році, українські жінки беруть участь у всіх аспектах бойових дій на передовій. Вони живуть добровольцями в підрозділах, служать бойовими медиками, піхотинцями, снайперами та кулеметниками. Серед них є відомі блогери, які своїми медійними знаннями допомагають армії. Співачка та ведуча Анастасія Шевченко, відома під псевдонімом «Стасік», після 24 лютого повернулася до лав ЗСУ – у 2014 році була стрільком-фельдшером та інструктором само- та взаємодопомоги. Стасік використовує свої медійні здібності для збору пожертвувань для підрозділів. А у 2019 році його пісня «Колискова для ворога» стала своєрідним гімном боротьби з ворогом зі словами «Ти хотів цієї землі, тож тепер змішайся з нею».

Марія Назарова – медичний інструктор з тактики та бойовий медик, співавтор програм тактичної медичної підготовки Генерального штабу Збройних Сил України. За вісім років він підготував близько 8 тисяч солдатів. Зараз Назарова проводить тренінги для військових і цивільних і бере активну участь в інформаційній кампанії з розвіювання міфів про тактичну медицину.

Ярина Черногуз два роки служить у Збройних Силах України бойовим медиком. На сторінці Ярина багато розповідає про свій досвід служби, фронтові будні, ділиться думками про становище жінок. Це також значно підвищує та нормалізує видимість жінок на війні.

Багато жінок вперше пішли в армію, щоб захищати свою країну. Наприклад, Леся Ганжа – колишній редактор феміністичного видання «50% успіху України – жінки». 24 лютого призваний на тероборону Оболонського району Києва, де під час боїв під Києвом охороняв об'єкти інфраструктури Ірпеня. Каже: «У багатьох, особливо в батальйоні, виникає питання: «Чого ви сюди прийшли?». а чоловік відразу: «Ну я хочу захистити Україну». А ти

кажеш: «А я хочу захистити Україну, я такий же громадянин, як ти». І багато хто думає і погоджується».

За даними ООН, жінки, які беруть участь у війні, є однією з найбільш уразливих груп, на них припадає 54% тих, хто потребує допомоги через війну. Це стосується як цивільних, так і військових жінок. Перш за все, йдеться про неволю[25].

У 2019 році «Новоевремя» опублікувало статтю про жінок, які перебувають у полоні терористичних організацій «ЛДНР». Вони сказали, що сексуальне насильство над жінками в полоні є звичайною практикою. Подібні сексуальні злочини відбувалися на блокпостах і на перетині лінії розмежування, повідомила виданню урядова уповноважена з питань гендерної політики Катерина Левченко. Крім того, з'явилася інформація про відкриття публічних будинків, куди бойовики відправляли жінок і примушували їх займатися проституцією.

Сексуальне насильство – ще одна зброя війни, елемент психологічного тиску та залякування. І це не тільки злочин, а й порушення міжнародного права. У період повномасштабного вторгнення Росії правозахисники та державні органи постійно фіксують інформацію про сексуальні злочини проти українських жінок. Мова йде як про злочини проти цивільних жінок, так і про злочини, скоєні в полоні. У квітні Ірина Верещук, віце-прем'єр-міністр і міністр України з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, заявила, що їй відомо про зґвалтування жінок у полоні.

У середині березня росіяни захопили волонтера та військового лікаря Юлію «Тіру» Паєвську. У полоні жінка провела понад три місяці. Він розповів: «Нещодавно мене тримали в СІЗО в Донецьку. Там залишилося багато наших полонених. Жахливе ставлення. Годують більш-менш, з голоду не помреш. Але за останній тиждень нам навіть мила не дали. У камері 22 жінки, у камері розміром три на шість метрів із десятима ліжками».

Російська пропаганда створила потужний пропагандистський міф навколо Тайри, зображуючи її нацисткою та вбивцею, яка безжально вбивала дітей і

жінок. Окремо в рамках міфу пропаганда наголошувала на тому, що Юлія була жінкою. Патріархальний стереотип про те, що жінка має бути ніжною, м'якою істотою, посилював дію брехні. У квітні Україна повернула з полону 15 жінок-військових. У всіх були поглені голови. Це ще один спосіб принизити жінок. Окупанти чинять на жінок психологічний тиск, шантажують рідними та дітьми. Тайра розповіла: «Інші [жінки] також не знали жодної інформації про родину та дітей. Це були українки зі Збройних сил та Нацгвардії, були також дівчата «Азову» та цивільні»[26].

Висновок до розділу II

Під час війни гендерні стереотипи можуть бути ще більш виділені та актуальні для підлітків у пубертатному віці. Статеві ролі та стереотипи про те, як повинні поводитися хлопці та дівчата, можуть бути посилені під впливом воєнного конфлікту та культурних традицій.

Наприклад, у певних культурах хлопці можуть бути вчитів до того, що їм потрібно захищати своїх рідних та бути більш фізично сильними, тоді як дівчата можуть бути вчитів до ролі доглядальниць та материнських обов'язків. Під час війни ці стереотипи можуть бути посилені, оскільки потрібно захищати та забезпечувати свою родину та спільноту.

Також під час війни можуть посилюватися стереотипи щодо гендерної сексуальності та поведінки. Наприклад, можуть бути підкреслені ролі "правильних" та "неправильних" статевих поведінок, що може впливати на те, як підлітки у пубертатному віці розуміють свою статеву ідентичність та орієнтацію.

Отже, під час війни гендерні стереотипи можуть бути посилені та мати великий вплив на поведінку та сприйняття підлітків у пубертатному віці. Розуміння цих стереотипів та їх впливу може допомогти у підтримці гендерної рівності та створенні більш сприятливого середовища для розвитку підлітків.

РОЗДІЛ III

РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ НА ОСНОВІ ОПИТУВАННЯ

3.1. Основні положення опитування та його результати.

Опитування проводилося з 1 по 20 березня 2023 року. Опитано 40 користувачів статистичної інформації, діяльність яких пов'язана з різними сферами, а саме: 23 анкети надано та отримано користувачами, які навчаються в університеті, 2 – працюють у громадських організаціях, 9 – працюють у приватних організаціях, 20 – в ін. області.

У дослідженні був використаний наступний методичний матеріал:

- Авторська анкета
- Контент-аналіз наративів
- Соціальне опитування з подальшим аналізом

Серед опитаних 30% чоловіків і 70% жінок. 30% опитаних користувачів були віком 16-18 років, 50% - 19-21 рік, 20% - 22 роки і старше, користувачів молодше 16 років не було. Користувачі статистичної інформації із загальною середньою освітою складають 1,2%, середньою – 13,6%, вищою – 83,3%, вищою з науковим ступенем – 1,9% та жодного. Результати відповідей користувачів на запитання, запропоновані в анкеті для оцінки якості статистичної інформації, розподілилися наступним чином (у % від загальної кількості опитаних користувачів). Була створена анкета, за якою проводилося дослідження, запитання для першої та другої анкет представлені нижче: Опитування 1. Ситуації по відношенню до гендеру:

1. Ваша стать:*

Чоловік

Жінка

Інше

2. Ваш вік:*

16-18

19-21

22-25

3. Положення вашої родини:*

Народився у повній родині і ріс у повній родині

Народився у повній родині, але ріс у неповній родині

Народився в неповній родині і ріс у неповній родині

Народився в неповній родині, але потім ріс у повній родині

Немає батьків, сирота

4. Ваша орієнтація:*

Гетеросексуал

Бісексуал

Гомосексуал

Асексуал

Інше

5. Ви знайомі з поняттям "гендер"?:*

Так

Ні

Не впевнен/певна

6. До якого гендеру вивідносите себе?:*

Цисгендер

Трансгендер

Інтерсекс

7. На Вашу думку, як часто трапляються випадки дискримінації за ознакою статі?:*

Часто

Рідко

В міру

Не можу відповісти

8. Як Ви вважаєте, чи гендерна нерівність топить Вас в конкретному Вашому колі знайомств?:*

Так, досить часто

Так, але рідко

Ні

Не можу відповісти

9. Розподіл домашніх обов'язків між чоловіком та жінкою повинен бути рівним? *

Так

Ні

Не можу відповісти

10. Чи може чоловік піти у відпустку по догляду за дитиною?

Так

Ні

Не можу відповісти

11. Чи здатна жінка воювати?:*

Так

Ні

Не можу відповісти

12. Чи існують стереотипи, що пов'язані з пубертатною поведінкою?*

Так

Ні

Не можу відповісти

13. Чи існують стереотипи, що пов'язані з гендерною пубертатною поведінкою?*

Так

Ні

Не можу відповісти

14. Чи зрозуміли ви останнє питання?*

Так

Ні

Не можу відповісти

Відповіді, щодо цього анкетування ми розглянемо нижче на діаграмах та опишемо ситуацію, щодо нашого дослідження.

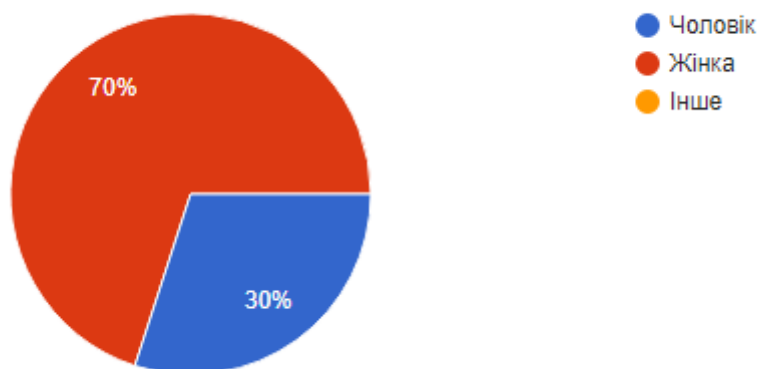

Рисунок 3.1 – Стать опитуваної аудиторії

70% опитуваних – жінки, 30% - чоловіки, на початку розділу ця інформація була підтвержена, кожен з опитуваних був у своїй класифікації.

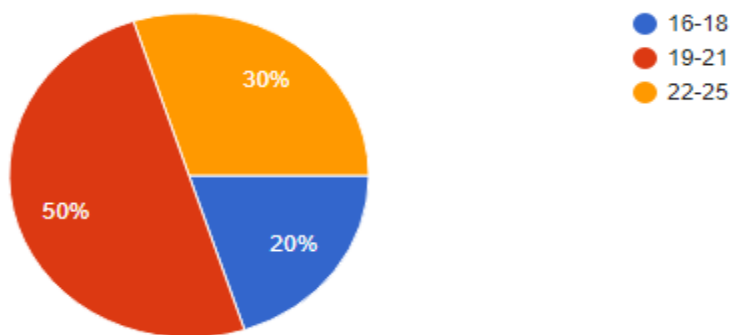

Рисунок 3.2 – Вік опитуваної аудиторії

Відповідно до вказаних відповідей, ми можемо зробити висновок, що основна вікова категорія опитуваної аудиторії – це 19-21 рік. Також були опитані респонденти від 16 до 18-ти років і становлять 30% та 22-25 років – 20%.

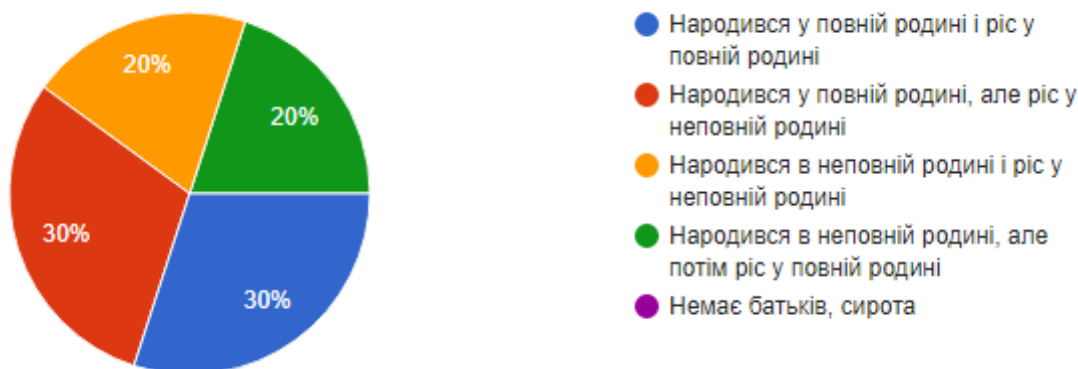

Рисунок 3.3 – Сімейне положення опитуваної аудиторії

Сімейне положення респондента може впливати на його подальші думки і переконання в різних сферах життя. Ось кілька можливих впливів, які сімейний стан може мати на думки респондента:

Погляди на шлюб та родину: Сімейний стан може впливати на думки людини щодо шлюбу та родини. Наприклад, люди, які пережили розлучення або розлучення своїх батьків, можуть мати більш скептичне ставлення до шлюбу і подружнього життя. З іншого боку, люди, які знаходяться в задовільному шлюбі або відчувають підтримку від своєї родини, можуть мати більш позитивні думки про сімейне життя.

Погляди на роботу та кар'єру: Сімейний стан також може впливати на думки людини щодо кар'єри та роботи. Наприклад, люди з дітьми можуть віддавати перевагу роботі, яка дозволяє їм бути більш присутніми в житті своїх дітей, або можуть бути більш зацікавлені в забезпеченні стабільного доходу для своєї родини. У той же час, люди без дітей можуть мати більшу свободу вибору професії і роботи, яку вони хочуть робити.

Погляди на фінанси: Сімейний стан також може впливати на думки людини щодо фінансів. Наприклад, люди, які знаходяться в одиночному стані, можуть бути більш зацікавлені в економії і плануванні своїх фінансів, оскільки вони не мають додаткового джерела доходів або підтримки. В даному опитуванні ми бачимо, що фактично більшість респондентів народились в повній родині і росли у ній – 30%, а також 30%, які також народились в повній родині, але росли в неповній, за певних обставин. Також маємо кейси, що

пов'язані з неповною родиною. Опитувані росли в неповній родині і росли в неповній – 20% і ще 20%, які і народились в неповній родині і росли також. Це один із важливих факторів, що допоможуть нам дослідити послідовність відповіді та сімейний стан респондента.

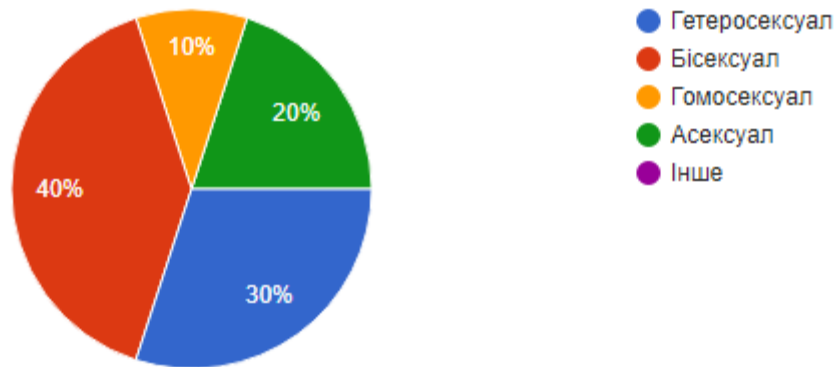

Рисунок 3.4 – Орієнтація опитуваної аудиторії

Орієнтація може впливати на спосіб мислення людини в різних сферах життя. Ось кілька можливих впливів, які орієнтація може мати на спосіб мислення людини:

Соціальні погляди: Орієнтація може впливати на соціальні погляди людини. Наприклад, люди з лівими поглядами можуть бути більш зацікавлені в захисті прав меншин, дотриманні соціальної справедливості та забезпеченні соціальної допомоги. У той же час, люди з правими поглядами можуть вважати, що більша свобода індивідуального вибору та менша державна втручання є кращим шляхом до досягнення успіху.

Погляди на гендерну рівність: Орієнтація може також впливати на думки людини щодо гендерної рівності. Наприклад, люди з феміністськими поглядами можуть вважати, що чоловіки та жінки мають бути рівними в правах та можливостях. У той же час, люди з консервативними поглядами можуть вважати, що ролі чоловіка та жінки в суспільстві мають бути традиційними та забезпечувати різні функції.

Погляди на міжнародну політику: Орієнтація може також впливати на погляди людини щодо міжнародної політики та геополітики. Наприклад, люди

з націоналістичними поглядами можуть підтримувати національні інтереси та обмежений відкритий світ.

Серед опитуваних ми бачимо, що свідомо більшість респондентів – бісексуали – 40%, також друге місце за відповідями займають гетеросексуали – 30%. Гомосексуалів – 10% та асексуали, що вважаються сексуальним меньшинством – 10 %.

Рисунок 3.5 – Чи знайомі респонденти з поняттям «гендер»?

Аналіз відповідей показав, що абсолютно всі респонденти знайому з поняттям «гендер».

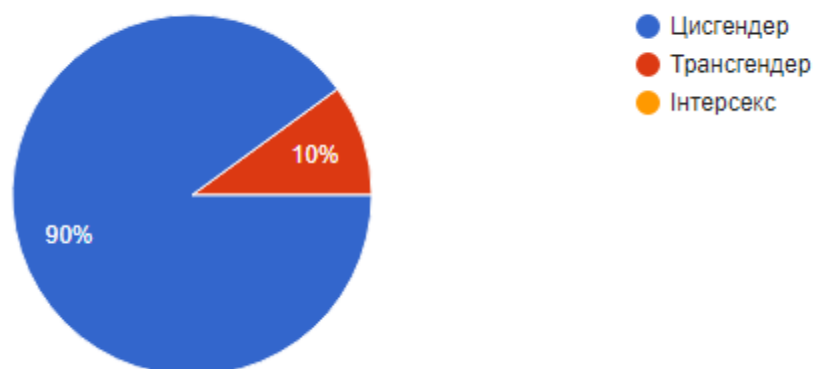

Рисунок 3.6 – Гендеропитуваної аудиторії

Найбільший відсоток відповіді зібрав варіант «цисгендер» - 90%, фактична більшість. В нашому опитуванні ми не маємо респондентів інтерсексуалів, та маємо 10% трансгендерів. Гендер може впливати на сприйняття людьми різних ситуацій та різних видів інформації. Нижче наведено кілька можливих впливів, які гендер може мати на сприйняття:

Стать та соціальне виховання можуть впливати на сприйняття стереотипів про роль чоловіків та жінок. Наприклад, дівчатка можуть бути виховані таким чином, що їх підтримують у розумінні, що їхній досвід та відчуття є важливими, тоді як хлопчики можуть бути виховані у стилі "сильні, не плачуть, не показують емоцій".

Гендерні очікування можуть впливати на сприйняття інформації. Наприклад, дослідження показують, що жінки та чоловіки мають різні очікування від інформації. Жінки можуть бути більш зацікавлені у деталях та контексті, тоді як чоловіки можуть бути більш зацікавлені в загальному змісті та головному змісті.

Гендер може впливати на сприйняття соціальних ситуацій. Наприклад, чоловіки та жінки можуть мати різні уявлення про те, як повинна вести себе жінка у суспільстві, і це може впливати на сприйняття поведінки жінки в цій ситуації.

Гендер може впливати на сприйняття емоцій. Наприклад, дослідження показують, що жінки можуть бути більш схильні до емоційного виразу та розуміння емоцій у себе та у інших людей, ніж чоловіки.

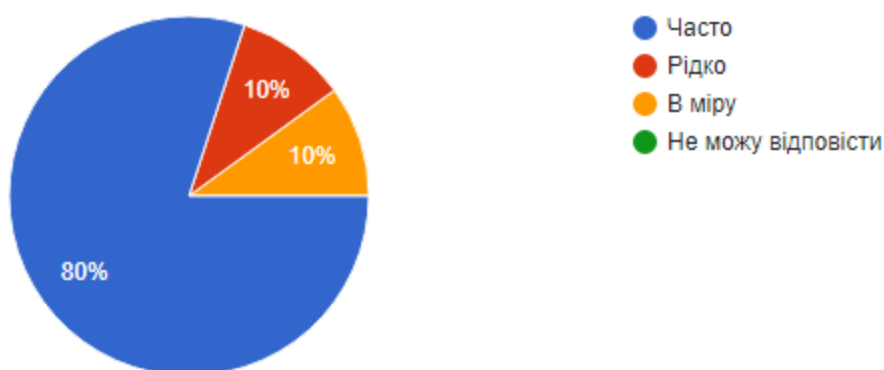
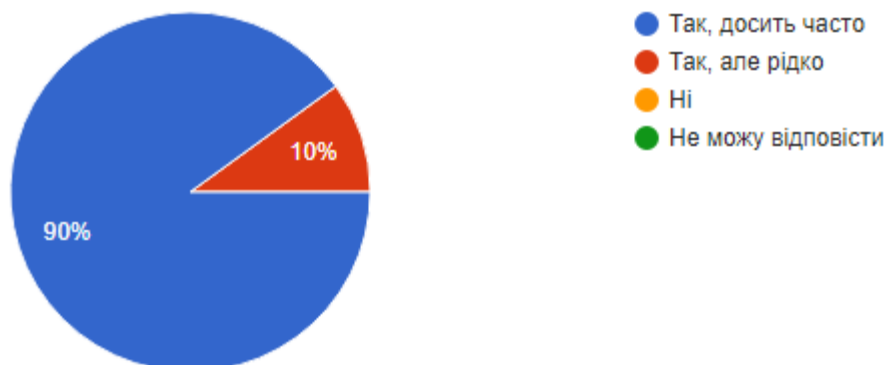

Рисунок 3.10 - Як часто трапляються випадки дискримінації за ознакою статі у респондентів

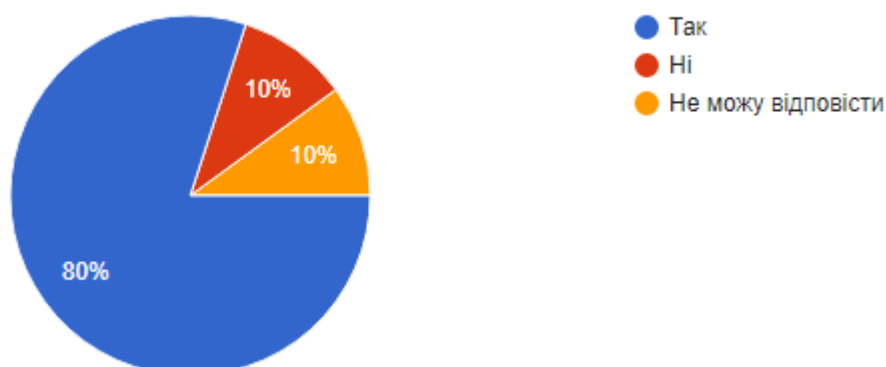
Більшість респондентів проголосувала за те, що в них часто трапляються випадки, коли вони помічають дискримінацію за ознакою статі або у їх оточенні. Інша частина стикається з цим помірно і там і там по 10%. Дискримінація за ознакою статі є глибоко закоріненою проблемою у багатьох

країнах світу, незважаючи на законодавчі заходи для боротьби з нею. Такі випадки можуть мати різні форми, наприклад, дискримінацію у роботі, освіті, охороні здоров'я, політиці, культурі та інших сферах життя.

Рисунок 3.11 - Чи оточує гендерна нерівність респондентів в конкретному колі знайомств?

Тут ми маємо трішки інший результат, адже в першому випадку ми розглядали гендерну нерівність стосовно їх самих, а тут розглядаємо рівність в їх колі спілкування. Більшість респондентів (90%) мали справу з гендерною нерівністю. Інша частина (10%), мали справу, але в помірних рамках.

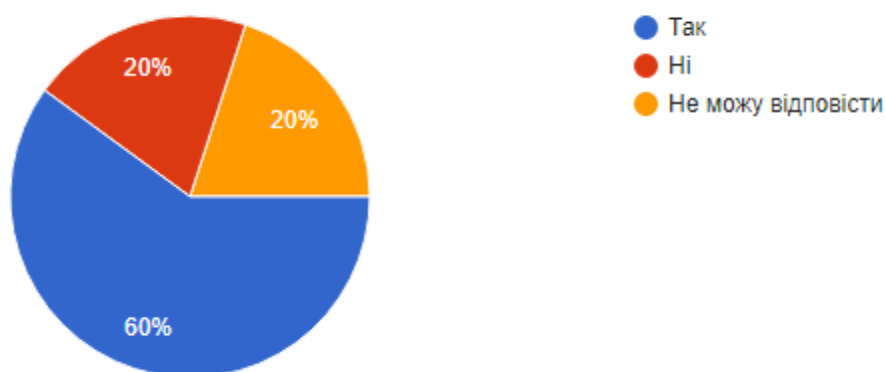
Рисунок 3.12 - Розподіл домашніх обов'язків між чоловіком та жінкою, досвід респондентів

Питання було таким: Розподіл домашніх обов'язків між чоловіком та жінкою повинен бути рівним? На що наші респонденти, фактична більшість (80%), відповіли позитивно, 10% - відповіли негативно, 10% не можуть відповісти на питання. Розподіл домашніх обов'язків між чоловіком та жінкою

повинен бути справедливим та відповідати потребам та умовам конкретної родини. Однак, рівний розподіл обов'язків може бути однією з ефективних стратегій, які допомагають підтримувати здорові та щасливі стосунки у сім'ї.

Важливо враховувати, що рівність у розподілі домашніх обов'язків може допомогти уникнути нерівності та дискримінації, яка може виникати в результаті стереотипних уявлень про роль чоловіків та жінок у суспільстві. Розподіл домашніх обов'язків може бути також важливим для забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків у сферах роботи, освіти та інших аспектах життя.

Проте, відносини між чоловіком та жінкою у родині є складними та залежать від багатьох чинників, таких як культурні, соціальні та економічні умови, особисті цінності та переконання, роль виховання дітей, робота та інші чинники. Тому, розподіл домашніх обов'язків повинен бути обговореним та підібраним таким чином, щоб враховувати потреби та можливості кожного з партнерів, забезпечуючи тим самим здорові та щасливі стосунки в родині.

Рисунок 3.13 - Чи може чоловік піти у відпустку по догляду за дитиною на думку респондентів

Більшість респондентів позитивно відповіли на це питання – 60%, інші або проти такої задумки – 20%, або втримались від відповіді. Так, чоловік може піти у відпустку по догляду за дитиною, якщо у нього є право на таку відпустку за законом або умовами трудового договору. Зазвичай, батьківська відпустка

передбачається для обох батьків, але у більшості країн світу вона може бути взята лише одним з батьків.

У деяких країнах, таких як Швеція та Норвегія, батьки мають право брати довготривалу батьківську відпустку, яка може тривати кілька місяців або навіть років, і розподілена між батьками. У інших країнах, таких як США, батьківська відпустка зазвичай короткотермінова і надається відповідно до умов, встановлених законом або політикою роботодавця.

Розподіл обов'язків за доглядом за дитиною між чоловіком і жінкою є важливою темою, яка вимагає уваги соціальних норм та культурних стереотипів. Нерівний розподіл обов'язків може створювати нерівності та стрес для батьків та дітей. Тому важливо створювати сприятливі умови для того, щоб обидва батьки мали можливість взяти участь у догляді за дитиною та брати участь у вихованні дітей.

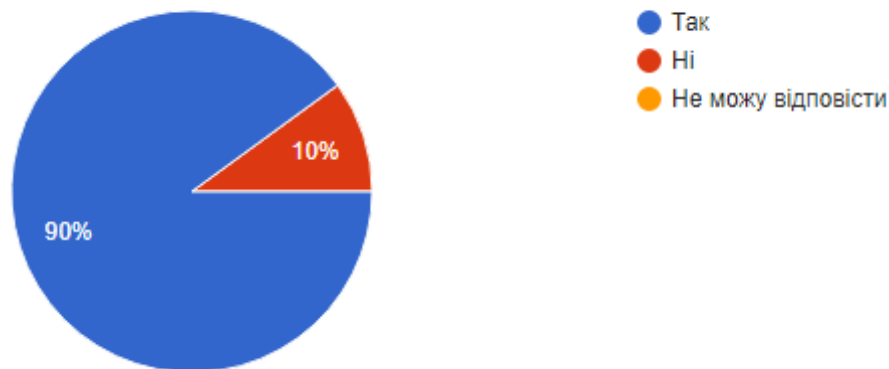

Рисунок 3.14 – Чи здатна жінка воювати на думку респондентів

Всі респонденти згодні з цим тезисом. Здатність жінок воювати на думку респондентів залежить від багатьох факторів, таких як соціально-економічний статус, культурні та релігійні переконання, освіта та досвід.

У багатьох країнах жінки мають право на вільне висловлювання думки та право на участь у політичному та громадському житті. Однак, деякі соціальні та культурні норми можуть зменшувати здатність жінок впливати на рішення та виявляти вплив на думку респондентів.

Для того, щоб зменшити нерівність між чоловіками та жінками в цьому питанні, необхідно сприяти збільшенню доступу жінок до освіти, забезпечити рівні умови для жінок та чоловіків у політичній та громадській сферах, а також підтримувати жінок у їхніх ставленнях та діях для досягнення рівності.

Рисунок 3.15 - Чи існують стереотипи, що пов'язані з пубертатною поведінкою на думку респондентів

Більшість опитуваної аудиторії погоджуються з тим, що пубертатні стереотипи існують. 10% респондентів вважають протилежно. Так, існують різноманітні стереотипи, що пов'язані з пубертатною поведінкою, і вони можуть впливати на думку респондентів. Деякі з цих стереотипів можуть включати такі переконання, як:

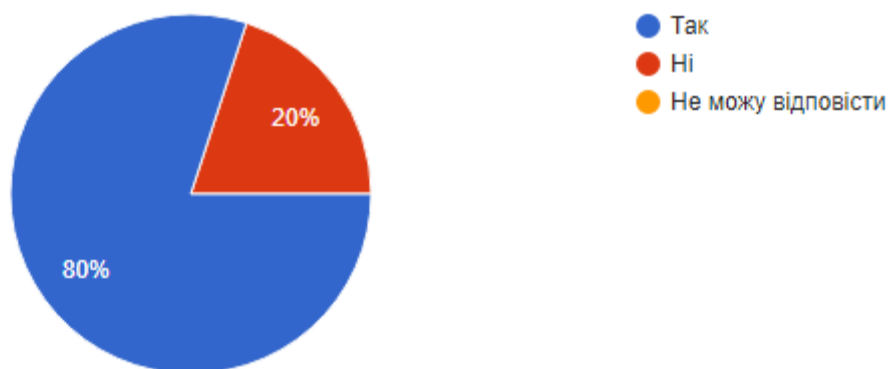
Підлітки повинні відчувати стид або сором за свою пубертатну поведінку, таку як дослідження своєї статевої ідентичності або розвиток своєї сексуальності. Дівчата повинні бути більш стриманими та сором'язливими, ніж хлопці, що відображається у їхньому поведінці, ставленні до сексуальності та розвитку статевої ідентичності.

Хлопці повинні бути більш активними та агресивними, ніж дівчата, і їхня пубертатна поведінка може бути виправдана як "хлоп'яча". Підлітки повинні відчувати відштовхування від батьків та інших дорослих під час пубертату, і це повинно бути прийнятою частиною їхнього досвіду.

Ці стереотипи можуть мати негативний вплив на самооцінку та самопочуття підлітків, а також на їхні стосунки з оточуючими. Для того, щоб

зменшити вплив цих стереотипів, важливо просувати рівність статей та забезпечувати усім підліткам безпечне та підтримуюче середовище для їхнього розвитку та самовизначення.

Рисунок 3.16 - Чи існують стереотипи, що пов'язані з гендерною пубертатною поведінкою на думку респондентів

Опитувана аудиторія, а точніше, її більшість, позитивно відповіли на це питання. 20% респондентів відповіли негативно. Так, існують різноманітні стереотипи, що пов'язані з гендерною пубертатною поведінкою, і вони можуть впливати на думку респондентів. Деякі з цих стереотипів можуть включати такі переконання, як:

Дівчата повинні бути більш стриманими та сором'язливими, ніж хлопці, і їхня пубертатна поведінка може бути розглянута як неякісна або ненормальна, якщо вона відрізняється від стереотипних ролей гендерів.

Хлопці повинні бути більш активними, агресивними та відчувати менше емоційної вразливості, ніж дівчата, і ці стереотипи можуть впливати на їхню поведінку та самооцінку.

Дівчатка повинні цікавитися виключно традиційно жіночими речами, такими як одяг, макіяж, кулінарія та забота про інших, а хлопчики повинні бути зацікавлені в традиційно чоловічих речах, таких як спорт та автомобілі.

Ці стереотипи можуть мати негативний вплив на самооцінку та самопочуття підлітків, а також на їхні стосунки з оточуючими. Для того, щоб

зменшити вплив цих стереотипів, важливо просувати рівність статей та забезпечувати усім підліткам безпечне та підтримуюче середовище для їхнього розвитку та самовизначення. Також важливо забезпечувати можливість дітей та підлітків вибирати свої інтереси та статеву ідентичність, незалежно від стереотипів.

Також ми попросили респондентів написати невеличкі ессе-відгуки стосовно теми дослідження. Так ми зможемо зрозуміти, чи в правильному руслі ми думаємо, та чи співпадає наша думка з опитуваною аудиторією. Їх ми представимо знизу:

Андрій, 4 курс

21 рік

Під час війни гендерні стереотипи та ролі можуть зазнавати значних змін, і це може впливати на поведінку підлітків у пубертаті.

Зазвичай у більшості культур хлопцям в підлітковому віці приписується роль захисника, який повинен допомагати своїй родині та спільноті відстояти свої інтереси і безпеку. У такому контексті під час війни хлопці можуть бути більше нахилені до добровольчого вступу до військової служби або участі у бойових діях з метою захисту своєї родини та спільноти. З іншого боку, у підлітковій дівчини, на думку суспільства, на перший план можуть виступати ролі матері, доглядальниці та підтримки родини, а також підтримки військових. У такому контексті під час війни дівчата можуть виявляти більшу здатність до робіт, пов'язаних з доглядом за пораненими та підтримкою військових, а також до виконання інших соціально корисних ролей.

Однак, варто зазначити, що під час війни гендерні ролі та стереотипи можуть бути порушені, адже війна може змінити традиційні ролі та стереотипи в поведінці чоловіків та жінок.

Даша, 3-й курс

20 років

Статеве дозрівання змінює правила щодо статі, і сила гендерних норм і стереотипів тисне навіть на дітей, які раніше могли мати імунітет до них. Окрім дискомфорту від зміни тіла, діти раптово стикаються зі зміною очікувань і соціальних норм, що базуються на частинах їхнього тіла. Але в воєнних умовах ми можемо розгледіти більш загострені норми стереотипізації.

Гендерні стереотипи є міжнародними, всюдисущими та шкідливими, і особливо підступними з наближенням статевого дозрівання, зазначається в дослідженні Блюма 2017 року «Починається з 10: як гендерні очікування формують ранню підлітковість у всьому світі». Можливо, хлопці менше приховують свої почуття в умовах війни, аби здаватись більш сильними і вже подумки готуються до більш суворого майбутнього.

«Існує глобальний набір сил зі шкіл, батьків, засобів масової інформації та самих однолітків, які зміцнюють панівні міфи про те, що дівчатка вразливі, а хлопчики сильні та незалежні», — зазначається у звіті. Дівчата також відчують тиск з метою сексуалізувати, а хлопчики відчують тиск з метою сприймати дівчат як сексуальні об'єкти, що призводить до насильства за статтю. Крім того, статеве дозрівання у дівчат починається раніше, ніж раніше, тому тіла багатьох дівчат змінюються раніше, ніж їхній розум до цього готовий.

Багатьом дітям «справді незручно від такого типу повідомлень, які приписують їм певні гендерні ролі або певну увагу, що приділяється їхній статі», — сказала Хізер Корінна, педагог і засновник Scarleteen, освітнього сайту для молоді про секс, сексуальність і стосунки.

Ярослав, 4 курс

22 роки

У пубертаті гендерні стереотипи можуть бути особливо виражені, оскільки під час цього періоду відбувається інтенсивний процес формування ідентичності та соціалізації в гендерній ролі. Стереотипи поведінки для хлопців та дівчат можуть відрізнитися, і вони можуть бути впливовішими під час війни.

У пубертаті хлопці можуть почувати себе зобов'язаними захищати своїх близьких, бути сильними та відважними. Вони можуть відчувати певну

відповідальність за збереження своєї групи, показувати свою мужність та довести свою здатність до бойових дій. Водночас, у хлопців можуть бути стереотипи, що вони мають бути емоційно замкненими та не показувати слабкості.

Корінна сказала, що діти сприймають тиск, щоб підкорятися, і охороняють тих, хто цього не робить. Так само і батьки, навіть мимоволі. Багато досліджень показали, що батьки ставляться до дітей по-різному залежно від статі, з різними та нерівними правилами та очікуваннями. Шкода, яку може завдати відповідність

Проблема з цими нерівними правилами та очікуваннями полягає в тому, що вони можуть змусити дітей у коробки, які просто не підходять. За словами етнографа Марії до Мар Перейра, доцента соціології Університету Уоріка, хлопчики, які відчувають тиск, щоб відповідати чоловічим стереотипам, можуть вирости в чоловіків із тривогою, які надто багато п'ють, пригнічують свої почуття або схильні до насильства.

Ярослава, 3 курс

20 років

Гіпотеза гендерної інтенсифікації, запропонована Хіллом і Лінчем (1983), стверджує, що, починаючи з підліткового віку, дівчата та хлопчики стикаються з підвищеним тиском, щоб відповідати культурно санкціонованим гендерним ролям, а особливо у военний час, коли ми бачимо, що діти зтикаються з нетиповою подією для сучасного світу, тому, їх поведінка сприймається набагато інакше. Цей тиск походить з різних джерел, які передають повідомлення про відповідні гендерні ролі, наприклад, батьки, однолітки, педагоги та ЗМІ. Вважається, що перед обличчям цього тиску підлітки стають більш диференційованими у своїй гендерно-рольовій ідентичності, яка, ймовірно, буде адаптованою для їхніх ролей дорослих як жінок, так і чоловіків.

Гендерну інтенсифікацію використовували для пояснення низки характеристик, у яких гендерні відмінності виникають або посилюються в

підлітковому віці. Таким чином, концепція є інтуїтивно привабливою, оскільки вона так легко пояснює ці систематичні зміни. Тим не менш, мало емпіричних досліджень безпосередньо перевіряло гіпотезу гендерної інтенсифікації.

Таким чином, перевірка ключових припущення, що лежать в основі гендерної інтенсифікації: розбіжність дівчат і хлопців у їхніх гендерно-рольових ідентичностях у підлітковому віці та здатність гендерної інтенсифікації пояснити появу гендерних відмінностей у симптомах депресії, що виникає в підлітковому віці.

Петро, 4 курс

21 рік

Гіпотеза гендерної інтенсифікації припускає, що коли підлітки відчують ці та інші соціальні впливи, вони стають більш стереотипними у своїх гендерно-рольових ідентичностях і гендерних ставленнях і поведінці. Особливості стереотипізації у воєнний час дійсно існують, на практиці ми зможемо це розглянути тільки після завершення нашої війни. Ці наслідки гендерної інтенсифікації зазвичай досліджуються за допомогою класичних статоворольових інвентаризацій, таких як «Інвентаризація статових ролей Бема» та Анкета особистих якостей, які дозволяють дослідникам вимірювати ступінь, до якої люди сприймають себе стереотипно гендерно. Дослідження щодо інтенсифікації гендерно-рольової ідентичності в підлітковому віці дали неоднозначні результати.

У своєму аналізі даних, зібраних від 200 підлітків у Сполучених Штатах наприкінці 1970-х років, Галамбос, Алмейда та Петерсен повідомили, що хлопчики шостого класу частіше, ніж дівчата того ж віку, схвалюють елементи чоловічого роду в переліку статових ролей Бема. Величина цієї гендерної різниці зросла в сьомому та восьмому класах, що свідчить про посилення маскулінності. У шостому класі дівчата частіше, ніж хлопчики, схвалювали жіночі речі; однак жіночість обох статей зросла в сьомому та восьмому класах, що вказує на гендерну різницю, але не посилення жіночності. Але зараз все

трішки інакше, хлопці намагаються бути набагато мужнішими і дівчата також, бо складні життєві обставини ставлять нас у безвихідь.

Ліна, психолог

27 років

Дослідження інтенсифікації гендерно-рольової ідентичності явно неоднозначні: деякі дослідники повідомляють про великі гендерні відмінності та докази інтенсифікації, а інші повідомляють про менші відмінності та менше випадків інтенсифікації, особливо в останніх когортах підлітків. Крім того, ступінь диференціації статево-рольової ідентичності підлітків може залежати від середовища, в якому вони живуть, зокрема, від сімейного контексту. Таким чином, перша мета в поточному дослідженні полягала в тому, щоб з'ясувати, чи існують гендерні відмінності та гендерна інтенсифікація в гендерно-рольовій ідентичності сучасних підлітків у воєнний час і визначити, чи змінюються гендерно-рольові траєкторії залежно від політичного контексту. Однак спочатку якщо звернемося до загального застосування гендерної інтенсифікації – її потенційної здатності пояснити появу гендерної різниці в симптомах депресії у воєнні особливості.

Костя, 4 курс

23 роки

Це дослідження перевірило ключові припущення, що лежать в основі гендерної нерівності в воєнний час когорті підлітків, використовуючи лонгітюдні дані. По-перше, перевірили, чи стають люди більш стереотипними у своїй гендерно-рольовій ідентичності в підлітковому віці, і чи на ці траєкторії впливають такі сімейні характеристики, як соціально-економічний статус сім'ї чи склад братів і сестер у воєнний час. По-друге, розглянули, чи може інтенсифікація гендерно-рольових ідентифікацій, якщо вона має місце, пояснити розвиток депресивних симптомів і появу гендерної різниці в воєнний

час. Таким чином, досліджувала взаємодію гендерно-рольової ідентичності через стрес, щоб визначити, чи залежав вплив гендерно-рольової ідентичності на симптоми депресії від стресу.

Кілька досліджень вивчали зв'язок між гендерно-рольовою ідентичністю та депресивними симптомами поздовжньо, і, наскільки мені відомо, дослідження ще не спиралися на відповідну методологію та аналітичні методи, щоб перевірити, чи зміни з часом у маскулінності та фемінності – посилення статі в воєнний час – передбачають пізніші симптоми депресії або траєкторії симптомів. Таким чином, ми звернулися до обох дослідницьких питань, змодельовавши траєкторії латентної кривої росту гендерно-рольової ідентичності та симптомів депресії в підлітковому віці. Ця аналітична техніка пропонує більш прямий тест гендерної інтенсифікації, ніж дозволяли попередні статистичні методи.

В цьому розділі ми опитали 7 респондентів, щодо теми дипломної роботи і можемо зробити висновки, що люди розуміють актуальність цієї теми та можуть описати свої думки, підкріплюючи це актуальною історичною прив'язкою. Основна вікова категорія респондентів – студенти, але й було опитано психолога, який як ніхто інший розуміє критичність теми досліджування. Відношення людей до гендерних стереотипів під час війни можуть бути дуже різними і залежать від багатьох факторів, таких як культурні та релігійні традиції, політична ситуація, ступінь насильства та інших факторів.

Деякі люди можуть підтримувати стереотипи про традиційні ролі статей в суспільстві, зокрема в період війни. Вони можуть вважати, що чоловіки повинні бути захисниками та героями, які повинні брати на себе відповідальність за захист країни, а жінки повинні залишатися вдома та піклуватися про дітей та родину. Це може бути пов'язано зі страхом та неспокоєм, які супроводжують війну, і з бажанням зберегти традиційні ролі статей у такі складні періоди.

Інші люди можуть відкидати гендерні стереотипи та стверджувати, що жінки та чоловіки мають однакові права та можливості. Вони можуть підтримувати активну участь жінок у війні, включаючи їх у збройні сили та

інші військові структури. Це може бути пов'язано з бажанням підкреслити важливість рівності статей та забезпечення можливостей для кожної людини, незалежно від статі.

Крім того, деякі люди можуть відноситися до гендерних стереотипів під час війни досить скептично та зазирати на них з критичної точки зору. Вони можуть вважати, що гендерні стереотипи не є об'єктивними і підтримуються соціальними та культурними чинниками.

Гендерна ідентичність - це внутрішнє переживання себе як чоловіка, жінки, обох чи жодного з них. Гендерна ідентичність може не співпадати зі статевою приналежністю, яка визначається біологічними факторами, такими як хромосоми, гормони і т.д.

Кожна людина має свою власну гендерну ідентичність, яка може визначатися по-різному. Наприклад, деякі люди відчують себе чоловіками або жінками протягом усього життя, тоді як інші можуть переживати зміну своєї гендерної ідентичності протягом життя.

Важливо розуміти, що гендерна ідентичність є особистою справою кожної людини і має бути поважана та прийнята. Окрім гендерної ідентичності, існують інші терміни, пов'язані з гендерною тематикою, які також можуть бути корисними для розуміння теми:

Статева орієнтація - це термін, який вказує на привабливість людини до людей певної статі. Існують різні форми статевої орієнтації, включаючи гетеросексуальну, гомосексуальну, бісексуальну та інші. Гендерні стереотипи - це уявлення про те, як повинні поводитися чоловіки та жінки, які можуть бути нав'язані суспільством або культурою. Гендерні стереотипи можуть бути шкідливими, оскільки вони можуть обмежувати можливості та свободу вибору для людей, а також сприяти дискримінації.

Гендерна роль - це набір очікувань та практик, які пов'язані зі статтю людини, які можуть впливати на її поведінку, взаємодію з оточуючими людьми

та сприйняття самої себе. Гендерні ролі можуть відрізнятися в різних культурах та суспільствах.

Гендерний дисморфізм - це страждання людини внаслідок того, що її статева ідентичність не співпадає з її статевою приналежністю, в тому числі і терміни трансгендер, транссексуальність, неконформна гендерна ідентичність відносяться до цієї категорії.

Вивчення та розуміння гендерної тематики допомагає зменшити дискримінацію та створити більш рівноправне суспільство для всіх людей.

Контент-аналіз дипломної роботи

1. Кількість сторінок та загальна кількість слів у документі: документ має 66 сторінок та загальну кількість слів 15599
2. Опис основного контексту документу та загальної теми: документ присвячений аналізу психологічного та соціального стану гендерних стереотипів під час війни. Він охоплює теми, такі як дитинство під час війни, соціальні та психологічні наслідки війни для дітей та молоді, сексуальне насильство під час війни та інші проблеми, пов'язані зі станом дітей під час конфлікту.
3. Використання слів, які можуть вказувати на гендерну ідентичність та позицію: у документі згадується багато слів, які пов'язані з гендерними ролями та ідентичністю. Серед них "чоловік", "жінка", "батько", "мати", "донька", "син" та інші.
4. Використання стереотипів, які пов'язані з підлітками та підлітковою поведінкою під час війни: у документі згадується декілька стереотипів щодо підлітків та підліткової поведінки під час війни. Наприклад, зазначається, що підлітки часто стають жертвами сексуального насильства під час війни, а також стають жертвами насильства від дорослих та рівесників. В документі також згадується, що дівчата та хлопці можуть мати різні ролі та відповідальності під час війни, що може призводити до стереотипів

5. Використання мови та виразів, що можуть бути дискримінаційними за статевою ознакою: у документі немає виразів або слів, які явно є дискримінаційними за статевою ознакою. Однак, згадується, що дівчатам та жінкам частіше загрожує сексуальне насильство під час війни, що може вказувати на існування статевої дискримінації в цьому контексті.
6. Згадування статевих ролей в суспільстві та їх вплив на поведінку підлітків: у документі згадується, що статові ролі в суспільстві можуть мати вплив на поведінку підлітків під час війни. Зазначається, що чоловіки можуть відчувати більшу відповідальність за захист родини та бути більш нахиленими до приєднання до військових формувань, тоді як жінки можуть мати більшу відповідальність за догляд за дітьми та родинами.
7. Згадування сексуальної поведінки та її наслідків для підлітків під час війни: документ зазначає, що підлітки можуть бути дуже вразливими до сексуальної експлуатації під час війни. Зокрема, дівчатам загрожує ризик трафікування та сексуальної експлуатації, а хлопці можуть стати жертвами сексуального насильства від інших хлопців чи дорослих. Документ також зазначає, що сексуальна поведінка підлітків може бути пов'язана зі стереотипами щодо гендеру та соціальних ролей.
8. Згадування гендерної нерівності та її впливу на життя підлітків під час війни: документ зазначає, що гендерна нерівність може мати значний вплив на життя підлітків під час війни. Зокрема, дівчатам можуть бути обмежені можливості навчання та працевлаштування, що може призвести до більшої вразливості до сексуальної експлуатації та інших форм насильства. Документ також зазначає, що гендерна нерівність може призводити до того, що хлопці та дівчата мають різний доступ до інформації та послуг з охорони здоров'я, в тому числі до протиконцептивів та інших методів захисту від венеричних захворювань.
9. Згадування можливих наслідків для здоров'я підлітків під час війни: документ зазначає, що війна може мати серйозні наслідки для здоров'я

підлітків, включаючи психологічні та фізичні проблеми. Зокрема, підлітки можуть страждати від посттравматичного стресового розладу, депресії, тривожності та інших психічних проблем, а також від травм, поранень та інших фізичних проблем, пов'язаних з війною.

10. Згадування можливості підтримки та допомоги підліткам під час війни: документ зазначає, що підлітки під час війни можуть потребувати підтримки та допомоги з боку суспільства, включаючи психологічну підтримку, медичну допомогу та освіту. Документ також зазначає, що дієвість такої підтримки та допомоги.

3.2 Аналіз основних відповідей щодо гендерних стереотипів при пубертаті під час війни

Для проведення психологічного кореляційного аналізу необхідно дізнатись наступні дані:

1 Зібрати дані щодо двох змінних. Це можуть бути результати тестів, оцінки або будь-які інші дані, які можуть бути виміряні або підраховані.

- 1 Визначити тип кореляції, який необхідно дослідити: позитивний, негативний або нульовий. Позитивна кореляція означає, що змінні змінюються в одному напрямку (якщо одна змінна збільшується, то й інша також збільшується); негативна кореляція означає, що змінні змінюються в протилежних напрямках (якщо одна змінна збільшується, то інша зменшується); нульова кореляція означає, що між змінними немає зв'язку.
- 2 Використати статистичний показник кореляції, такий як коефіцієнт кореляції Пірсона, Спірмена або Кендалла, щоб виміряти ступінь зв'язку між змінними. Коефіцієнт кореляції Пірсона використовується для вимірювання зв'язку між двома неперервними змінними, тоді як коефіцієнти Спірмена і Кендалла використовуються для вимірювання зв'язку між двома ранговими змінними.

- 3 Оцінити статистичну значимість зв'язку. Це можна зробити шляхом обчислення рівня значимості (p-value). Якщо p-value менше за 0,05, то зв'язок вважається статистично значущим.
- 4 Інтерпретувати результати.
- 5 Перевірити наявність інших факторів, які можуть впливати на зв'язок між змінними. Наприклад, може бути інша змінна, яка також має вплив на результати.
- 6 Дослідити напрямок та силу зв'язку між змінними. Якщо зв'язок між змінними існує, то важливо з'ясувати, наскільки сильним він є. Це можна зробити за допомогою коефіцієнта кореляції, який знаходиться в межах від -1 до 1. Чим ближче значення до -1 або 1, тим сильніше зв'язок між змінними.
- 7 Визначити практичну значущість зв'язку. Крім статистичної значущості, важливо з'ясувати, наскільки практично важливий зв'язок між змінними. Це може залежати від контексту та мети дослідження.
- 8 Узагальнити результати на популяцію. Якщо дослідження проводилось на вибірці, важливо перевірити, наскільки результати можуть бути узагальнені на всю популяцію.
- 9 Подати результати.

Коефіцієнт Спірмена — це міра статистичної залежності між двома змінними, виміряна на основі порядкових значень, а не фактичних числових значень змінної. Коефіцієнт Спірмена коливається від -1 до 1, де -1 означає повну негативну кореляцію, 1 означає повну позитивну кореляцію, а 0 означає відсутність кореляції. Кореляційний аналіз полягає у визначенні ступеня зв'язку між двома випадковими змінними X і Y , у нашому випадку X — це стереотипи статевого дозрівання, а Y — війна. Вивчення характеру зв'язку починається з побудови графічного зображення результатів вимірювань у прямокутній системі координат, де кожна пара результатів відображається у вигляді точки. Така графічна залежність називається діаграмою розсіювання або кореляційним полем. Поле кореляції відображає статистичну залежність між результатами вимірювань. Візуальний аналіз кореляційного поля дає

можливість якісно оцінити форму, спрямованість і близькість зв'язку. Форма визначається типом кореляційного поля: якщо через кореляційне поле можна провести пряму лінію, то форма зв'язку є лінійною, інакше – нелінійною. можна провести кореляційний аналіз між змінними "війна" та "пубертатні стереотипи". Також можна використати метод дослідження - аналіз бінарних даних, так як змінна "пубертатні стереотипи" є бінарною (тобто приймає значення "так" або "ні").

Для проведення кореляційного аналізу між двома бінарними змінними, можна використовувати коефіцієнт Фішера. Цей коефіцієнт визначається за формулою:

$$\text{Fisher} = (N_{11}N_{00} - N_{10}N_{01}) / \sqrt{(N_1 \cdot N_0 \cdot (N - N_1) \cdot (N - N_0))}$$

де N_{11} - кількість разів, коли обидві змінні дорівнюють одиниці, N_{00} - кількість разів, коли обидві змінні дорівнюють нулю, N_{10} - кількість разів, коли змінна "війна" дорівнює одиниці, а змінна "пубертатні стереотипи" дорівнює нулю, N_{01} - кількість разів, коли змінна "війна" дорівнює нулю, а змінна "пубертатні стереотипи" дорівнює одиниці, N_1 - кількість разів, коли змінна "війна" дорівнює одиниці, N_0 - кількість разів, коли змінна "війна" дорівнює нулю, N - загальна кількість респондентів.

Значення коефіцієнта Фішера може приймати значення від -1 до 1. Якщо значення близьке до 1, то змінні сильно корелюють між собою, якщо значення близьке до -1, то змінні мають зворотну кореляцію, а якщо значення близьке до 0, то змінні незалежні одна від одної.

Для проведення кореляційного аналізу між змінними "війна" та "пубертатні стереотипи" на основі наданої вами таблиці, нам потрібно спочатку розрахувати коефіцієнт кореляції.

За формулою, яку я наведу нижче, ми можемо розрахувати коефіцієнт кореляції (r) на основі кількості відповідей, що підпадають під кожну з чотирьох можливих комбінацій відповідей.

$$r = (N11N00 - N10N01) / \sqrt{(N11N01 * N0)}$$

Замінивши в цій формулі ваші числові дані, отримаємо:

$$r = (2812 - 2015) / \sqrt{(251025 * 10)} = -0.1429$$

Отриманий коефіцієнт кореляції дорівнює -0.1429. Це означає, що між змінними "війна" та "пубертатні стереотипи" є досить слабка негативна кореляція. Тобто, чим більше людей вважають, що пубертатні стереотипи пов'язані з війною, тим менше людей вважають, що вони не пов'язані. Однак, ця кореляція є дуже слабкою і, можливо, не має статистичної значущості.

3.3 Узагальнення «картини» гендерних стереотипів при пубертаті під час війни

Гендерні стереотипи можуть бути значно підсилені під час війни та конфлікту. Це може стати наслідком сприйняття суспільством ролі чоловіка як захисника та воїна, а жінки - як піклувальниці та допоміжного персоналу.

У підлітковому віці, коли відбувається статевий розвиток, ці стереотипи можуть бути особливо вразливими. Наприклад, хлопцям може бути важко визнати свою вразливість або проявляти емоції, оскільки це сприймається як «жіноческа» риса. Дівчатам, зі свого боку, може бути складно переслідувати свої кар'єрні цілі, оскільки їм можуть сказати, що їхнє місце вдома.

Крім того, війна може підштовхнути гендерну роль до екстремальних проявів. Наприклад, чоловіки можуть бути відчайдушними бійцями, або, навпаки, показувати надмірну агресію, яка може бути шкідливою як для їхнього здоров'я, так і для здоров'я оточуючих. Дівчата можуть почуватися примушеними до шлюбів та віддалення від шкільної освіти, щоб допомагати родинам, а також можуть стикатися зі збільшеною загрозою насильства, так як війна може призвести до збільшення насильства в суспільстві.

Отже, гендерні стереотипи можуть відтворюватися та посилюватися під час війни, що може мати шкідливі наслідки для здоров'я та благополуччя

людей. Важливо працювати над зменшенням гендерних стереотипів та підтримувати рівність статей.

Зменшення гендерних стереотипів може бути важливим кроком до забезпечення більш справедливого та рівноправного суспільства. Наприклад, можна працювати над тим, щоб визнати, що жінки можуть бути ефективними лідерами та воїнами, а чоловіки можуть бути допоміжним персоналом та піклувальниками.

Також можна працювати над тим, щоб забезпечити рівні умови для хлопців та дівчат, щоб вони мали однакові можливості для досягнення своїх цілей, незалежно від статі. Важливо також працювати над зменшенням насильства та використанням сили як способу вирішення конфліктів, оскільки це може бути шкідливим для всіх членів суспільства, включаючи дівчат та жінок, які частіше стають жертвами насильства. Загалом, зменшення гендерних стереотипів та працювання над створенням рівних умов для всіх членів суспільства може сприяти досягненню більш справедливого та рівноправного суспільства, де кожна людина має можливість реалізувати свій потенціал незалежно від статі.

Під час війни, особливо війн зі значними втратами в людях та ресурсах, можуть виникати нові гендерні стереотипи або можуть бути підсилені існуючі. Наприклад, може виникнути стереотип про те, що чоловіки повинні бути більш агресивними та воєнними, а жінки - більш миролюбними та піклувальними. Також можуть виникати стереотипи про те, що жінки повинні займатися побутовими справами та піклуватися про дітей та вразливі категорії населення, тоді як чоловіки повинні бути на передовій та забезпечувати безпеку та оборону.

Проте важливо зрозуміти, що ці стереотипи можуть бути шкідливими та несправедливими. Наприклад, жінки можуть бути ефективними воїнами та лідерами, а чоловіки можуть бути піклувальниками та допоміжним персоналом. Також важливо враховувати те, що жінки та чоловіки можуть бути різними та

мати різні сильні сторони, тому важливо створювати умови для розвитку потенціалу кожної людини.

У подібних ситуаціях важливо також забезпечити рівні можливості для хлопців та дівчат, щоб вони мали однакові можливості для отримання освіти, професійного розвитку та участі у війні, якщо вони цього бажають. Також важливо підтримувати знання та усвідомлення про те, що насильство та використання сили не можуть бути використані як спосіб вирішення конфліктів, а також про те, що стереотипи про гендерні ролі можуть бути шкідливими та

Важливо зазначити, що стереотипи про гендерні ролі можуть бути використані як інструменти для підтримки війни та насильства. Наприклад, ворог може бути визначений як "жіночий" або "неможливий", що може підсилити стереотип про те, що жінки є слабшими та менш важливими, а чоловіки повинні захищати свою "чоловічість".

Також можуть виникати стереотипи про те, що жінки, які беруть участь у війні, є менш жіночними або навіть неприродними, що може призвести до соціальної відмови та відкидання. Отже, важливо розуміти, що гендерні стереотипи можуть впливати на роль статі під час війни, тому необхідно бути уважними до того, як ці стереотипи використовуються та їх наслідків для жінок та чоловіків.

Війна може також впливати на те, які гендерні стереотипи домінують у суспільстві після війни. Наприклад, після війни можуть зберігатися стереотипи про те, що жінки повинні повернутися до побутових справ та піклуватися про сім'ю, тоді як чоловіки повинні займатися професійною діяльністю та забезпечувати сім'ю. Це може відбитися на можливостях жінок для професійного та соціального розвитку.

Висновок до Розділу III

У розділі розглядалися питання рівності статей під час війни та після неї, розуміти та відмовлятися від шкідливих гендерних стереотипів, та створювати

умови для розвитку потенціалу кожної людини незалежно від статі. Також важливо зазначити, що війна може мати різний вплив на гендерні стереотипи в залежності від контексту і культури. Наприклад, в деяких культурах жінки можуть бути більш активними воїнами, тоді як в інших культурах їм може бути заборонено брати участь у війні.

Також можуть існувати гендерні стереотипи про те, що чоловіки повинні воювати, тоді як жінки повинні піклуватися про сім'ю та дітей. Це може призвести до того, що жінки, які бажають брати участь у війні, можуть стикатися з соціальним відкиданням та дискримінацією.

З іншого боку, війна може сприяти руйнуванню стереотипів про традиційні ролі статей. Наприклад, під час Великої Вітчизняної війни в СРСР жінки доводили свою здатність до військової служби, розроблення зброї, медичного забезпечення та інших ролей, які до цього часу вважалися "чоловічими". Отже, війна може мати різні наслідки для гендерних стереотипів, тому важливо аналізувати контекст та культурні особливості, а також створювати умови для розвитку потенціалу кожної людини незалежно від статі та ролі, яку вони відіграють під час війни.

Додатково, можна сказати, що війна може підсилювати гендерну нерівність. Наприклад, під час конфлікту чоловіки можуть бути мобілізовані для військової служби, тоді як жінки можуть залишатися вдома, що може призвести до збільшення економічної та соціальної нерівності між статями.

Крім того, під час війни може бути підсилено насильство проти жінок. Жінки можуть бути загострено дискриміновані та ставитися як об'єкти сексуальної експлуатації, а також можуть бути жертвами насильства та зґвалтувань. Це може посилювати гендерну нерівність та знижувати статус жінок в суспільстві.

Нарешті, важливо зазначити, що війна може мати довготривалий вплив на гендерні стереотипи та ролі статей в суспільстві. Наприклад, після війни можуть залишатися певні стереотипи, які були посилені під час конфлікту, або ж можуть з'явитися нові ролі та можливості для жінок та чоловіків. Тому

важливо після війни працювати з гендерними стереотипами та пропагувати рівність статей в усіх сферах життя.

Висновок

В дипломній роботі ми дослідили всі фактори, що впливають на пубертатні стереотипи під час війни. Крім того, війна може впливати на формування стереотипів про ролі жінок та чоловіків в суспільстві, залежно від того, як війна відображається у ЗМІ та культурі. Наприклад, під час війни можуть формуватися ідеї про те, що чоловіки повинні захищати країну, тоді як жінки повинні залишатися вдома та піклуватися про дітей та родину. Це може призводити до підсилення стереотипів про традиційні ролі статей в суспільстві та обмежувати можливості жінок на різних рівнях.

Згідно завдання 1 було описано базові поняття, такі як «гендерні стереотипи», «гендерна рівність» та «пубертат»;

Згідно завдання 2 було досліджено питання гендерної збалансованості при пубертаті у воєнний час

Згідно завдання 3 було описано особливості стереотипів поведінки хлопців та дівчат під час війни

Згідно завдання 4 було описано вплив воєнних дій на психіку людини як такої, а також особливості змін у її поведінці

Робоча гіпотеза була спростована на основі кореляційного аналізу Фішера

Також важливо зазначити, що гендерні стереотипи можуть мати різний вплив на різні групи людей під час війни. Наприклад, жінки з інвалідністю, жінки з етнічних та релігійних меншин, а також ЛГБТ-люди можуть стикатися зі збільшеною дискримінацією та насильством під час війни через сполучення гендерних та інших форм дискримінації.

Отже, війна може мати значний вплив на гендерні стереотипи та ролі статей в суспільстві, а також підсилити гендерну нерівність та насильство проти жінок. Важливо після війни працювати з гендерними стереотипами та пропагувати рівність статей в усіх сферах життя, щоб зменшити негативний вплив війни на гендерну рівність та підвищити статус жінок та чоловіків у суспільстві

Література:

1. Батрин Н. В. Стратегії та методи вирішення гендерних конфліктів / Н. В. Батрин [Електронне джерело]. – Спосіб доступу: http://dspace.tneu.edu.ua/bitflow/316497/13562/1/Гендери_Конфлікти.PDF.
2. Colarossi LG, Eccles JS. A prospectivestudyofadolescents'peersupport: Genderdifferencesandtheinfluenceofparentalrelationships. *Journal ofYouthandAdolescence*. 2000;29:661–678. [Google Scholar]
3. Бортнік С. М. Вирішення конфліктів у діловому спілкуванні в умовах гендерної нерівності / С. М. Бортнік, М. В. Саган // Економічний форум. – 2014. №2. С.272–285 [Електронний ресурс]. URL :http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2014_2_47.
4. Ворона М. В. Гендерні стереотипи: сутність, функції, наслідки / М. В. Ворона // Статистика України. 2010. № 4. С. 71–74.
5. Мельник Т. Гендерний аналіз українського суспільства. К., 1999. Стр. 190-93
6. Гендерні стереотипи та ставлення суспільства до гендерних проблем в українському суспільстві. Інститут соціології НАН. Соціальний експертний центр. Київ, 2007 [Електронний ресурс]. URL: http://www.un.org.ua/files/gender_2006.pdf.
7. Виконавець Т. В. Гендер і сексуальність: психологічний ракурс. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 1999. 380с.
8. Городнова Н. М. Гендерний розвиток особистості. Методичний посібник. К.: Шк. Сент, 2008. 128 с.
9. Городнова Н. М. Статусно-рольова соціалізація підлітків у сучасній школі // Неперервна професійна освіта: теорія і практика Наук.-метод. Журнал №3, 2001. С. 56-63
10. Фролов П. Віват, андрогін! («Справжній чоловік» та «ідеальна жінка» — це терміни Торі щодо гендерних ролей). Освіта гендерної рівності в Україні. Директор школи №33. 2000 р. 1-8 с.

11. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна психологія: навч. посібник. К .: Вид-во центр « Академія» , 2004. 308 с .
12. Крукс Роберт, Баур Карла. Наша сексуальність. Редвуд-Сіті, Каліфорнія Benjamin/CummingsPublishingCompany, Inc. 1990
13. Allgood-Merten B, Lewinsohn P, Hops H. Sexdifferencesandadolescentdepression. Journal ofAbnormalPsychology. 1990;99:55–63. [[PubMed](#)] [[Google Scholar](#)]
14. Arbuckle JL. Fullinformationestimationinthepresenceofincompletedata. In: Marcoulides GA, Schumacker RE, editors. Advanced structuralequationmodeling: Issuesandtechniques. Mahwah NJ: Erlbaum; 1996. pp. 243–277. [[GoogleScholar](#)]
15. Aubé J, Fichman L, Saltaris C, Koestner R. Genderdifferencesinadolescentdepressivesymptomatology: Towardsanintegrated social-developmental model. JournalofSocialandClinicalPsychology. 2000;19:297–313. [[Google Scholar](#)]
16. Bassoff ES, GlassGV. Therelationshipbetweensexrolesandmentalhealth: A meta-analysisof twenty-six studies. Counseling Psychologist. 1982;10:105–112. [[Google Scholar](#)]
17. Bem SL. Themeasurementofpsychologicalandrogyny. Journal ofConsultingandClinicalPsychology. 1974;45:155–162. [[PubMed](#)] [[Google Scholar](#)]
18. Тимчасовий перелік військово-облікових спеціальностей рядового, сержантського і старшинського складу Збройних Сил України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0600-14#n14>
19. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях»: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19#Text>
20. Скільки жінок-військовослужбовців служать у Збройних Силах України — нові дані Кадрового центру // Армія Inform, 04.12.2021: <https://armyinform.com.ua/2021/12/04/skilky-zhinok->

[vijskovosluzhbovcziv-sluzhat-u-zbrojnyh-sylah-ukrayiny-novi-dani-kadrovogo-czentru/](#)

21. Динаміка ставлення населення до соціологічних опитувань, листопад 2013 // КМІС, 23.12.2013: <https://www.kiis.com.ua/?lang>
22. В Україні зафіксували гострий дефіцит справжніх чоловіків // Українська правда, 16.05.2013: <https://life.pravda.com.ua/society/2013/05/16/128600/>
23. Другий сплеск після 2014: скільки жінок служать у ЗСУ і скільки з них — на передовій // 24 канал, 24.06.2020: https://24tv.ua/drugiy-splesk-pislya-2014-skilki-zhinok-sluzhat-zsu-skilki-nih_n2103822
24. На згадки про жінок-військовослужбовиць у медіа припадає лише 5 % — дослідження ІМІ // Інститут масової інформації, 15.10.2021: <https://imi.org.ua/monitorings/na-zgadky-pro-zhinok-vijskovosluzhbovyts-v-media-prypadaye-lyshe-5-doslidzhennya-imi-i41836>
25. Примач, Марія. Войовниця, волонтерка, активістка: як змінився образ жінки в українських медіа після повномасштабного російського вторгнення. Студентське дослідження // Медіакритика, 30.06.2022: <https://www.mediakrytyka.info/ohlyady-analytyka/voyovnytsya-volonterka-aktyvistka-yak-zminyvsya-obraz-zhinky-v-ukrayinskykh-media-pislya-povnomasshtabnoho-rosiyskoho-vtorhnennya-studentske-doslidzhennya.html>
26. Моїй дитині вже 25, тому ми разом зібралися і пішли у військкомат — журналістка, яка вступила до тероборони // Громадське радіо, 13.04.2022: <https://hromadske.radio/podcasts/40-novi-20/moiy-dytyni-vzhe-25-tomu-my-razom-zibralsia-i-pishly-u-viys-kkomat-zhurnalistka-iaka-vstupyla-do-teroborony>